

BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK
FOLYÓIRATA

A SZÁMÚZÖTT
KOSSUTH

ARANYSZÁL
A BŐRÖD ALÁ

ISONZÓ
PARTJÁN
BESZÉDES
AZ ÉJJEL

Sétálunk,
sétálunk

Sírjaink domborulnak

TARTALOM

SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK
Sírjaink domborulnak 2
Horváth Júlia Borbála

Ljubljana őrzi
Batthyány emlékét 5
Ráday Mihály

A NAGY HÁBORÚ
Isonzó partján beszédes 6
az éjjel
Buza Péter

SZOBORPARKŐR
A száműzött Kossuth 11
Jolsvai András

MÁS KOR – MÁSKÉNT
Aranyszál a bőröd alá 12
Elek Lenke

FORTEPAN BUDAPEST 16

Simplicissimus Budapestje 18

ÉPÍTETT VILÁG
Be van fejezve a nagy mű, 20
igen...
Bojár Iván András
Az Építészet Hónapja 23

KÉPES HÁZ
Egy előkelő padlás 26
szegény lakói
Csordás Lajos

444 jó hely Budapesten 29
Török András

Müller Péter Sziámi: Bétaville 30

A handlétől a grand caféig 30

ÁCIÓ-RÁCIÓ-REKREÁCIÓ!!!! 30

A MI tájaink 30

Isztambul 100 31

Bacon, Freud és 31
a Londoni Iskola festésze

A zsarnokság zsarnokká tesz 32
– A Caligula helytartója
a Nemzetiben
Zappe László

BUDAPEST *Széna tér, 2018. október 7., 12 óra 05 perc*

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947
Szerkesztő: Némethy Károly,
Lestyán Sándor
IV–XXVI. évfolyam: 1966–1988
Szerkesztő: Mesterházi Lajos,
Fekete Gyula, Vargha Balázs,
Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:
Buza Péter

Olvasószerkesztő:
Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:
Angelus Róbert,
Bojár Iván András (Épített világ)
Buza Péter, Hidvégi Violetta,
Kirschner Péter,
N. Kósa Judit (publicisztika),
Saly Noémi,
Sándor P. Tibor (archív fotó),
Török András
(Simplicissimus Budapestje)

Facebook oldalunk szerkesztője:
Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye
a Nagy Budapest Törzsasztal
A szerkesztőség levelezési címe:
1054 Budapest, Honvéd utca 3.
budapestfolyoirat@summa-artium.hu
www.budapestfolyoirat.hu

Kiadja a Summa Artium Nonprofit Kft.
Felelős kiadó: Török András
1054 Budapest, Honvéd utca 3.
Telefon és fax: 318-3938
Lapigazgató: Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere
a Városháza Kiadó
Kiadóvezető: Csomós Miklós
Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.
Telefon: 411-5000

Terjesztés: Magyar Posta
Reklamáció: 318-3938

Tördelés: Görög Gábor

Nyomdai munka: Pharma Press Kft.
1033 Budapest, Szőlőkert utca 4/a
Telefon: 577-6300, fax: 577-6362

ISSN: 1785-590X
Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

Címlapon:
Sírjaink domborulnak
(2. oldal)
Fotó: RIC

A hátsó borítón:
Isonzó partján beszédes az éjjel
(6. oldal)

BUDAPEST

ezen a nyáron az időutazók városa lett. Visszatért az évszázadok során oly jól bevált gyalogos közlekedésre, hiszen aki csak tehetett, elkerülte a buszokat és villamosokat, s a világegyetembe nem ült volna az autójába; mert e járművek nélkül, ha gyorsabban nem is, de lényegesen kevesebb bosszúsággal érhetett el az úticéljához.

A londoni taxikok agyáról mondták egykor, hogy már idomult a hatalmas város jelentette kihíváshoz, és a térbeli navigációért felelős területe – a hippokampusz hátsó része – jóval fejlettebb az ürvezetőkénél. Ezen a nyáron sokszor gondoltuk, hogy lassan érdemes lenne elvégezni egy kontrollvizsgálatot a pestiek agyával, elvégre aki egyszerre képes kalkulálni mondjuk a Lánchíd állandó dugójával, a Szabadság híd random lezárásaival és a BAH-csomópont felüljárójának felújításával, az tán még az augusztus huszadikát megelőző napokban is talált volna olyan közösségi viszonylatot, amely Pest érintése nélkül elszállította volna Dél-Budáról Óbudára.

Persze mindenkinek a maga keresztje. Van, aki Csepelről képtelen manapság reggelként eljutni a munkahelyéig; más a metrópótlóval fonódó villamospótlót átkozta hónapokig; a harmadik a 29-es buszon öszült meg, míg a terelések végtelenjében zötykölődött. Sokan pedig akkor kaptak gutaütést, amikor megtudták, hogy a „négyeshatos” villamos e nyári felújítása nemcsak úgy nézett ki, mintha ugyanazon a szakaszon folyna, mint a tavalyi, hanem ez maga volt a véres való: akkor ideiglenesen újítottak, most ténylegesen. Jövőre veletek kissé arrébb...

Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy a város folyamatos felújítást, állandó karbantartást igényel, és nem gondoljuk, hogy mindezt holmi tündérek észrevétlenül, a közlekedés zavartalan fenntartása mellett képesek megoldani. Azt viszont gondoljuk, hogy nem elég polgárbarátnak látszani, ténylegesen annak is kell lenni. Jó dolog, hogy létezik a Futár, és akár egy okostelefon is pontosan referál arról, hány perc múlva gördül be a troli abba a megállóba, ahol épp toporgunk. Pompás, hogy a négyeshatos minden fékezésakor tökéletes angolsággal is bemondják, mikor és mely szakaszokon nem jár a metró. A valóban polgárbarát város azonban ennél többre képes: a lakói fejével gondolkodik, mégpedig távlatosan, akár egy emberöltővel is előre tekintve.

Azt még csak-csak elhiszük, hogy a 21. században is létezik olyan havária, hogy egy kiadós zuhé nyomán az összes, nemrégiben felújított villamosvonalon megbénul a közlekedés, no pláne épp az iskolaév legelső napján. Azt viszont teljes képtelenségnek tartjuk, hogy egy modern metropoliszban ne lehessen évekkel előre látni, milyen ütemezésben újulnak meg a metróvonalak, mikor kell egy híd vagy főútvonal lezárására számítani. (Az meg nem is lehet más, csak rossz vicc, hogy egyáltalán fölvetődött: ne egyszerre, hanem egymás után zárják le évekre a Lánchidat és az Alagutat.)

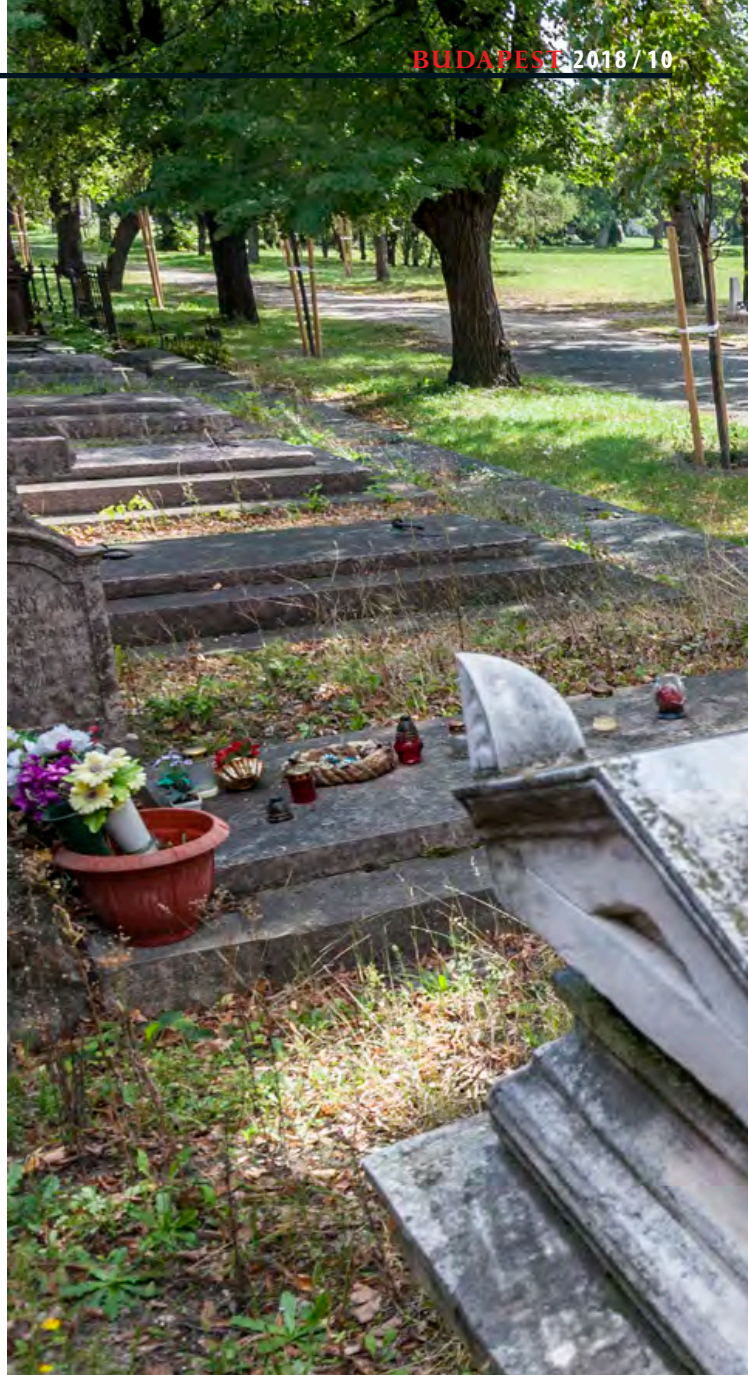
A tudatos és távlatos tervezéshez persze pénz kell. Vagy jelentős saját jövedelemre van szüksége a városnak, vagy olyan hosszú távú és kikezdetetlen megállapodásra az állammal, amelyet semmiféle pillanatnyi szükség nem írhat felül. Hogy létezik ilyen, azt Tallinn példája mutatja. 2012-ben népszavazáson döntöttek úgy azt ész polgárok, hogy a következő év január elsejétől a városban a helyi lakosok számára ingyenessé teszik a tömegközlekedést. Az azóta eltelt öt évben pedig nem hogy belerokkantak volna ebbe, hanem a közösségi közlekedés még nyereséget is kezdett termelni. A lépés alapja az állammal kötött sziklaszilárd szerződés volt ugyanis: a költségvetés minden évben az összes tallinni helyi lakos adójából ezer eurót fizet a közlekedési vállalatnak. Ebből a pénzből takarítják – a korábbinál szorgosabban – a járműveket, megújították a járműparkot, az idegenek kiszolgálására bevezették az elektronikus jegyrendszert. Nem csoda, hogy ma már tizennégy százalékkal kevesebb autó fut Tallinn utcáin, ahogy az sem, hogy idén július elsején egész Észtorszagra kiterjesztették az ingyenes tömegközlekedést.

Budapestről nézve mindez kész csodának tűnik, pedig valószínűleg nem valamiféle fátum vagy eleve elrendelés, hogy minálunk az európai összehasonlításban kirívóan magas vonaljegy-árak mellett is pizskos járműveken, bliccelésorientáltan kell utazni. Állam és főváros együtt sokat tehetne a helyzet gyökeres javulásáért. Húsz-harminc évre előre tekintve dönthetne a bevételt garantáló hatékonyabb ellenőrzésről (ez az e-jegyrendszer bevezetése, ami jelentős beruházást feltételez), vagy ellenkezőleg, a rendszer külső finanszírozása révén (például dugódíj) a kedvezmények kiterjesztéséről, a közösségi közlekedés jóval olcsóbbá és így lényegesen vonzóbbá tételéről.

Mindkét megoldás mellett szólnak érvek, csak amellett nem, hogy miként eddig, ezután is kézzel fogható eredmény nélkül peregenek az évek, és a városi polgárok a jövőben is csak akkor szembesüljenek a változásokkal, amikor a döntések már megszülettek. Elvégre ez a város nem tőlük függetlenül, hanem őertük működik. Elsősorban az övek

BUDAPEST

*A Fiumei úti Sírkertetet 2013 decemberében az Országgyűlés a kulturális örökség védelméről szóló törvény módosításával nemzeti emlékhellyé nyilvánította, ezzel Magyarország tizenhét kiemelt helyszíne közé került. A temető fenntartója és vagyongekezelője a Nemzeti Örökség Intézete, amelynek célkitűzése, hogy a felbecsülhetetlen értékek megőrizhetőek legyenek, és a kert továbbra is az emlékezés egyik legfontosabb hazai helyszíne maradjon.
(NÖRI nyomán).*

Izgágán susog a lomb, a levelek vesztüket érzik, egy köztes pillanatot, amikor elengedik egymást az ággal és aláhullnak; volt–nincs. A legközelebbi lehetőség fél év múlva adódik, amikor pattannak a rügek és újból zöldül a határ; azután kezdődik minden előlről: élet a halálig. *A temetőben mindig érzelmes hangulatba kerülök. . . A bukósiskakos, a tarisznyás, a mobiltelefonos, a divatos, az unokás, a menedzseres, a plasztikázott mind megegyeznek az idő múlásának felségében, és megfelelő alázattal tekintenek az elkövetkezendő két órára.*

SÍRJAINK DOMBORULNAK

Hogy minél többet lásson a halandó, ezúttal kerékpáron indul útnak. *Mikrofonnal még nem bicikliztem...* – mosolyog a túravezető, és ügyesen megoldja, s azzal kezdődik a kirándulás.

A Fiumei úti sírkert a magyar történelem kiemelkedő jelentőségű emlékhelye. A temető a 19. század végére kultuszhelyé, művészek, tudósok, politikusok kegyhelyévé vált. A kert számtalan különleges emlékművet rejt, közülük jó néhány félreeső, már-már erdőnek nevezhető részekben található. Biciklitúránk során a temető ezen kevésbé ismert, ám annál több érdekes történetet őrző részeit keressük fel. A fákkal sűrűn benőtt utakon művészi síremlékek között tekerünk, útközben őrangyalok, családi mauzóleumok titkait fejtjük meg...

Indulás előtt a résztvevők felméri a sétatársakat, ami ez esetben a kerékpárok összehasonlítására irányul: huszonhatsebességes csodagép, bevásárló, koszlott városi, hűtőtáskával felszerelt kiránduló, házi barkács- és gyári cool; az öltözködést tekintve a pufi-kabától az áramvonalas, szellőző hónaljas nejlon dresszig (alul papuccsal), utóbbi került túlsúlyba. A szemle után gyors kulacstöltés, valamint a kiindulópont rögzítése a GPS-ben; ha valaki elkallódna, nem sokáig bolyonghat egyedül, mert a temetőőrség hamar kimentí a dzsungel-gondolkodású egyéneket.

A sírkert története 1849-ben kezdődött, miután a mai Lehel tér területén fekvő temető betelt. Az egyszerű polgárok itt még mint külvárosi területre temetkeztek, mivel akkoriban olyan messzinek számított a Belvárostól, hogy például a budaiak nem is nagyon látogatták. 1885-től dísztemető lett belőle, és mivel a társadalmi elit tagjai szerettek híres emberek mellé temetkezni, időben helyet váltottak maguknak. Először a falsírboltok mentén haladunk, amelyek nagyrészt körülhatárolják a területet. Felhívom a figyelmet az időrétegek találkozására. . .

A kerítés mentén tekintélyes családi nyughelyek magasodnak a 19. századból, mohás, szürke köveken cirill és görög feliratos vésések rejtenek nevet, dicsőséget, előtte gyepmetető a II. világháborúban elesett katonák emlékére, hasonló talányokkal, nem sokkal arrébb az ötvenhatosok következnek. *Putyin elrendelte, hogy a világon minden szovjet sírt újítsanak fel. . .* Az Internet népének nehéz újat mondani, rögtön érkezik a javítás. *Orosz. Azt mondta, orosz katonai sírokat. . .* Mielőtt jelentősebb történelmi állásfoglalás fogalmazódna, a túravezető kiigazítja a kedélyeket.

Amikor még a templomok kertjébe temetkeztek az emberek, nem keveredtek a vallások. Most viszont már református, katolikus egymás mellett nyugszik a görög-keletivel. Egyébként a megfogalmazás is változott: akkoriban görög volt mindenki, aki a Balkánról jött, kereskedelemmel foglalkozott, és letelepedett a Duna mentén. Itt van például Gozsdu Manó sírja, aki egy román-macedón ügyvéd volt, de Magyarországon

élt és halt. Most pedig Petőfi Sándor sírboltja felé vesszük az irányt, aki ugyan nem fekszik benne. . .

Ez az igazi csali a következő látványossághoz, a kerek szaporán vágnak utat az avarban, elvégre mozogni is jöttünk, nemcsak bámészkodni. *De hát Petőfi elesett a csatában! Kiket rejt a sírbolt? Végül egy széles út kanyarulatánál megállék a kanyargó Tiszánál. . .* Vagyis a kő posztamens előtt, amelyen egy két méter magas bronz turulmadár (börtönéből szabadult sas) az örökkévalóságig tartja csőrében a költészet lantját.

Az embereknek minden időben szükségük van rá, hogy meglátogassák szeretteik sírját a temetőben. Petőfi Segesvárnál valóban elesett, de akik rajongtak érte, nem akarták elhinni a halálhíret. Holttestet nem találtak, ezért közös sírboltot emeltek, amely a költő szülei, Szendrey Júlia, valamint Petőfi Zoltán, és Petőfi István hamvait rejt. Egyik legjelentősebb nemzeti emlékhelyünk. . .

A látogatók áhitattal néznek körbe, egy gyalogcsoport Arany János külső koporsója és a Margitszigetről áttelepített évszázados fái fölül

éppen idefelé tart. A romantikus, itáliai árkádsornál még többen nézelődnek; Deák Ferenc mauzóleuma mellett pedig a híres művész-parcella gerjeszti az érdeklődést. *Blaha Lujza is itt van eltemetve! Jókai Mór... Ady Endre s vele öccse, Ady Lajos, valamint édesanyjuk, Ady Lőrincné, Pásztor Mária. Az Aich-család!? Ismérés név. . .*

Igen, sőt a Haggemacherek is. . . Közülük többen itt nyugszanak. . . Nevük lefordítva szakállaspuska-készítőt jelent, holott molnárok voltak, később a Dreher sörgyáros családba is beházasodtak. A síron Szent Hubert vadászszobra látható. A monda szerint, amikor Hubert vadászat közben egy szarvasra emelte a puskát, annak szarvai között Isten jele, a kereszt jelent meg. Egyébként a család egyik tagját hívták Hubertnek. . . Most pedig kanyarodjunk Vörösmarty és felesége, Csajághy Laura nyughelye felé.

A biciklisek kedvtelve pattannak, mintha nem is temetőben, hanem nyíltzríni szoborparkban kerekéznének. Szél rázza az ágakat, de nem komolyan, az október kegyeskedik napfényt is juttatni az előnyös fotókészítés érdekében. A rengeteg mélyén azonban minden év- és napszakban homály uralkodik, gyalogos ember ide aligha teszi lábát. *Jó kis rejtkehely. . . Csinos nyaraló. . . A végső nyugalom. . .* Változatos nézőpontok ugyanazon témára; a fák között egy romjaiban is pompás sírkápolna asszisztál az idő múlásához.

E vadromantikus tisztáson Krausz Ida, és fia, Krausz László nyugszik. Életüket viharos korszakok jellemezték, majd sorsukat egy tragédia

pecsételte meg: a frontról hazatérő fiú öngyilkos lett.

A mauzóleumot apja, Krausz Simon bankár állította. . .

Ó, hát semmi sem tökéletes. . . A társaság tagjai eltűnődnek a pénz és más hatalmasságok összefüggésén, valamint azon, hogy a nagy embereket (értsd: férfiakat), miért temették külön a feleségüktől (mert a társadalomnak joga volt kiszakítani őket a család kötelékéből), s hogy temetőben miért látható mégis annyi női akt.

A síremlékek ornamentikájában gyakori allegória a Krisztus-képmás, az angyalfigura vagy más szakrális alak (antik vagy keresztény forrásból), valamint a női testábrázolás. A művészi megfogalmazás szerint az ellenséggel, a halállal szembeni ellenállást vagy a fájdalommentes szép halált szimbolizálja; meghalni, mint egy szép hölgy ölni elaludni. . . Ezt persze férfiak találták ki. . .

Abból, köszönjük, nem kérünk. . . – rikkant a női szakasz, és már ott sincs, robog előre, mintha min-

dig is ők vitték volna a zászlót, a férficsikók pedig kapkodják a fejüket, hogy utolérjék. A csoport nem torpan, a biciklisek elsuhanak *Beketow Mátyás* cirkuszigazgató oroszlanos sírja, *Tóth Imre* földi és égi világ összeütközésére utaló obeliszkje, *Jászai Marinak*, a Nemzeti Színház egy darabkáját magába építő síremléke mellett, arrébb a mini Bazilika látható, *Ganz Ábrahám* síremléke, amelyet maga *Ybl Miklós* tervezett. Azután újból erdős rész következik, ahol az ötvenes években munkásmozgalmi parcellát alakítottak volna ki – de aztán mégsem. *Hja, a természet visszaveszi, ami jár. . .* Újabb gondolatnyi sóhaj az enyészet ligetében. *Hívjuk inkább erdőtemetőnek. . . Németországban több hasonló létezik.* A kirándulás folytatódik, s katonától költőig, aggastyántól bölcsőig végigkísérhető két évszázadnyi történelem. Alkotás, rombolás, szerelem, családság, béke és magasztosulás, katasztrófák és üdvözülés, megannyi élettörténet, amelyben emberek igyekeztek valamit tenni, és halálukban is nyomot hagyni maguk után.

LJUBLJANA ÓRZI BATTHYÁNY EMLÉKÉT

Sokan ismerik *Batthyány Lajos* mauzóleumát (legalábbis kívülről) a Kerepesi vagy Fiumei úti temetőben. Sokan tudják, hol fogták el az osztrákok a magyar szabadságharc miniszterelnökét, hiszen 1941 óta ott van a Károlyi-palota déli tüzfalán *Ispánki József* szobrász domborműve, mely azt a jelenetet örökíti meg, amikor az 1848-ban megalakult első független magyar kormány miniszterelnökét 1849. január 8-án letartóztatják.

Azt is lehet tudni annak, aki kíváncsi a részletekre, hogy a palota női szárnyán fogták el, s ennek az az oka, hogy kislányától és annak édesanyjától búcsúzni jött ide. Ugyanis Batthyány két *Zichy*-lányt szeretett egyidejűleg. A feleségét, *Antóniát* és annak testvérét, *Karolinát*, *Károlyi György* feleségét. Ezt pedig sohasem titkolták. Karolinától született mindkét gyermekét, *Gábort* és az akkor még csecsemő *Pálmát* is a nevére vette Károlyi. A keresztapa pedig, tán nem véletlenül, egy másik barát, a *Zichy Károly* özvegyét feleségül vevő *Széchenyi István* volt.

Sokan tudják, hol van Pesten a Batthyány kivégzésének helyén, a hatalmas laktanya és börtön, az Újépület a fatelep felőli sarkában égő örökmécses. Az erről a helyről – a méltatlan elföldeléstől megóvándó – titkon elvitt holttestet *Dank Agáp* házfőnök rejtette el a ferencesek templomának kriptájában (ma már látogatható).

Am azt kevesen tudják, milyen hosszú volt az út a letartóztatástól a kivégzésig. Nem csak történetében, de a távolságokat illetően is.

Először a vár börtönében tartották fogva Batthyányt, ugyanott, ahol korábban *Táncsicsot*, *Kossuthot*. Amikor aztán a tavaszi hadjárat sikerei miatt az osztrákok joggal aggódhattak, hogy előbb-utóbb Buda visszafoglalására is sor kerülhet, a foglyokat elszállították innen. Miniszterelnökünket Laibachba: a mai Szlovénia fővárosába, Ljubljanába. Ott, a várban, kevésbé szigorú felügyelet mellett őrizhették. A várbörtönben, illetve annak udvarán fogadhatta az őt meglátogató *Zichy* nővéreket, vagyis a feleségét és sógornőjét,

akik együtt utaztak a messzi városba, hogy láthassák.

Ljubljanából a mai Olomoucba, vagyis a felsőmorvaországi Olmützbe szállították, s a halálos ítélet is ott született meg, még azelőtt, hogy visszahozták volna Pestre, az Újépületbe.

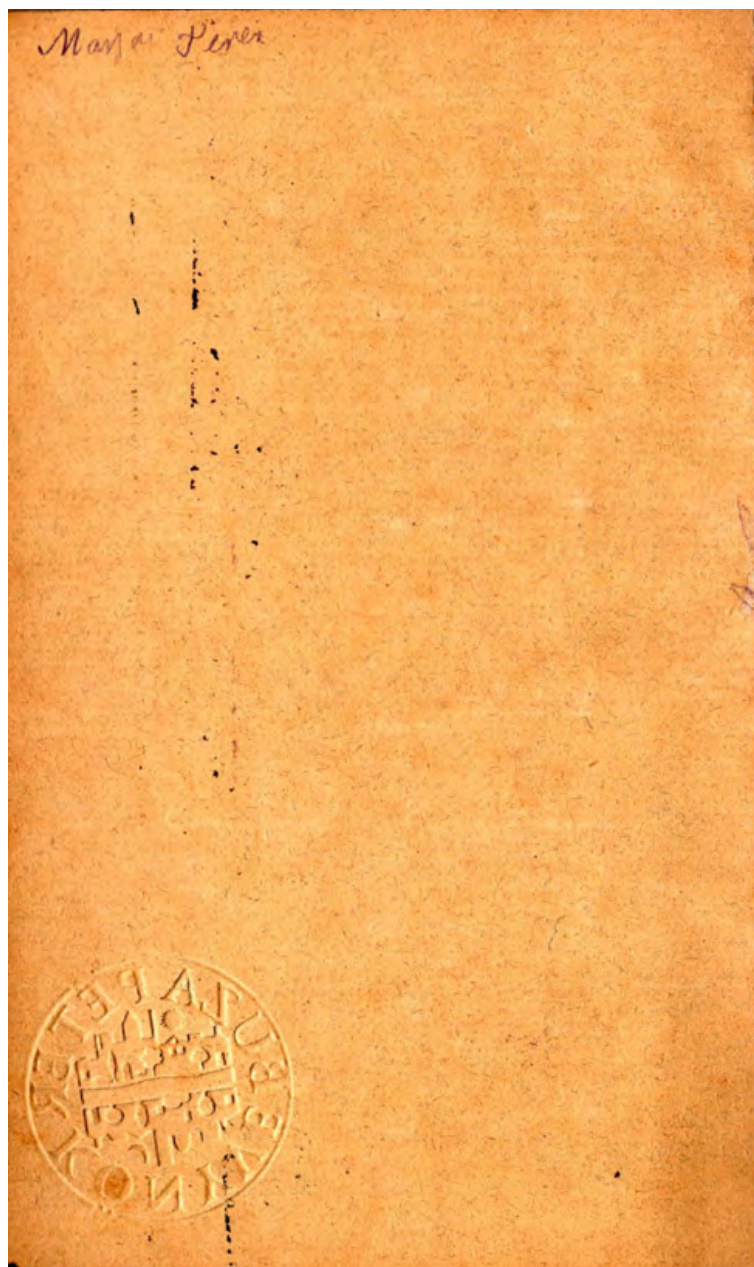
Érdekeség, hogy egy Kispesten élő polgárember, *Szombatfalvy Albert* az Újépület bontási anyagaiból megvásárolta a Batthyány-cella alkotóelemeit, vagyis azokat a kőlapokat, amelyek a 47 éves korában kivégzett miniszterelnök cellájának padlóját burkolták, és beépítette a lakóházába.

„Az 1848/49-es magyar forradalom és szabadságharc emlékhelyei” című korábbi televíziós műsorunk kezdeményezésére 2017 óta van már Batthyány-emléktábla a szlovén fővárosban is! A várban, a régi kút mögött, az egykori börtönfolyosó falán a cellaajtók között olvasható a kétnyelvű szöveg, megtekintését ajánlom mindenkinek, aki a szép szlovén fővárosba látogat.

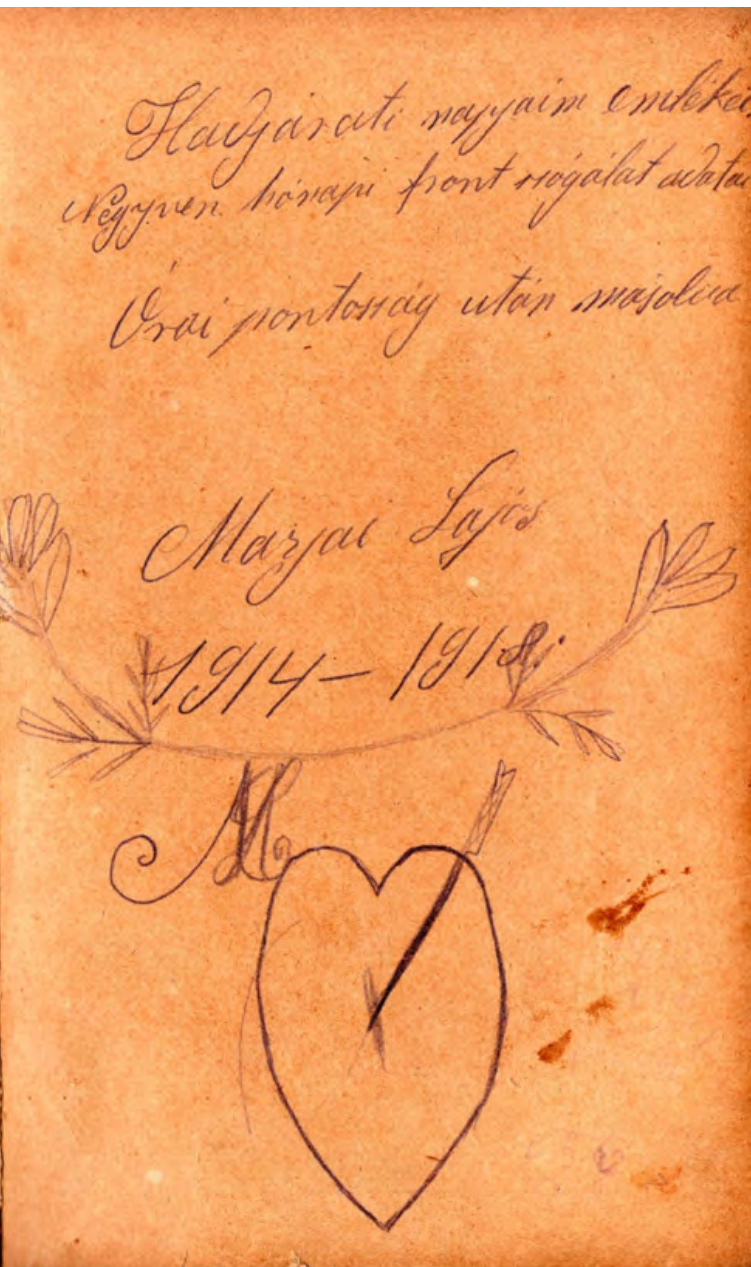
ISONZÓ PARTJÁN BESZÉDES AZ ÉJJEL

Első világháborús napló került a kezembe – drámai, hiteles, erős szöveg. A könnyen fogalmazó, de nehezen író ember botlásaival. A helyesírási hibákat nem, csupán a hiányzó központosítást, a félreérthető részleteket javítottam azokban az idézetekben, amelyekkel találkozhatnak. Sokáig kísérleteztem azzal, hogy valamit is megtudjak a hadi eseményeket lejegyző Marjai Lajos életútjáról. De ez az élet – számunkra – szinte minden részletében elveszett. Ha van is neve, a sorsáról valló 101-es a nagy háború névtelen katonáinak egyike marad.

A legkésőbbre datálható adat, ami a gyomai *Marjai Lajossal* – s ez is csak az édesanyjával – kapcsolatba hozható, 1922-ben kelt, Budapesten. A 8 Órai Ujság január 31-i hírének főszeplője az a férjezett takarítónő, aki a Szondi utca 70. (most üres telek) első emeletének 12-es számú, lakását bérlő s aki ellopta a szomszédságában lévő csemegés egynapi bevételét: „*Sugár Lajos fűszeres Bajza utca 25. számú házában lévő üzletéből tegnap este néhány percre kiment. Ezalatt bejött egy asszony, kihuzta a pénztárfiókot és elszaladt. Amikor Sugár visszajött egy kisleány figyelmeztette a lopásra. Sugár feljelentésére a nyomozás megindult és a Szondi utca 70. számú házból előállították Annabring Józsefnét, aki a fiókot 1500 korona pénzzel elvitte. Tettét beismerte.*”

Marjai Teréz a tettes leánykori neve. Fogolytörzskönyve szerint 48 éves, erős testalkatú, alacsony (154 centi magas), kerekarcú, magas homlokú, kerek állú, feketés arcszínű, barna hajú és szemű asszony, fogazata hiányos. Vagyontalan. Öt elemít végzett. Szülei: *Marjai Sándor* és *V. Szabó Erzsébet* akkor már nem élnek. Halasztást kért büntetése letöltésére. Végül 1922. március 14-én kísérték be a Conti (ma Tolnai Lajos) utcai fogházba. Két hét múlva, március 28-án szabadult.

Tirol pokla

Adataim jó részének forrása Gyoma református közösségének anyakönyve – s Papp Tibor, a közösség lelkésze, akinek fáradozásáért köszönettel tartozom. Hogy vitathatatlanul a naplóíró Lajosról üzen a fenti hír (személye és sorsa azonosíthatósága szempontjából az okozza a zavart, hogy vele közel egy időben további két Marjai Lajos is felsírt a Békés megyei településen), azt a mátrikula 1894. évi adatsora árulja el. Teréz abban az esztendőben szülte meg húszéves lányanyaként Lajos nevű fiát.

Éppen húsz éves volt a legény, amikor besorozták. A 101-esek gyalogosa lesz, a sárgarigós (sárga parolis) békéscsabai regimentben. Addigi életéről, gyermek- s ifjúkoráról épp oly keveset tudok, mint háború utáni sorsáról. Feltehetően átlagos parasztélet az övé, megterhelve a törvénytelen születés árnyékával. Szabósegédként vonult be, szakmát tanult tehát, de hogy kitanulta-e, nem derül ki. 1933-ban – a Férfiszabók Közlöny híradása szerint – kér ugyan iparjogot egy bizonyos Marjai Lajos, a nevén kívül mást azonban nem közölnek róla, s a név sem fordul elő se ez előtt, se ez után a szakma névjegyzékeiben. Így persze a személyazonosság több mint kérdéses.

1914 októberében szólítja Csabára a parancs otthonról, Gyomárol.

Két hónapon át tart a kiképzés. Karácsony másnapján vezénylik zászlóalját (a 101/II. számú, állomáshelye után trebinjeinek nevezett katonai egységet) Bosznia-Hercegovina délkeleti szögletébe. Hamarosan szenvedő részese lesz a hadműveleteknek. 1915 májusában vonják vissza először tartaléknak, de néhány hét után ismét úton vannak: az olasz frontra vezénylik a sárgarigó regimentet. Híres-hírhedt front várja itt Marjai Lajost. A közemlékezet hol Doberdót, hol Isonzót emlegeti a magyar bakák vérfürdőjének, a monarchia sikertelen próbálkozásainak helyszínéeként. Dél-Tirolban, az akkor már ötödik isonzói csatában kísérlik meg Marjaiék átlépni a szemben álló seregeket elválasztó folyót. Vissza is hódítanak csekély kiterjedésű területeket a taljánoktól, de '16 júliusában fordul a hadiszerecsse. A következő, a hatodik isonzói csatában az osztrákokat-magyarokat visszaszorítják a Dolomitokba.

A sárgarigók 2016. július 24-én kezdenek rendezetten hátrálni, hogy beljebb újabb erődített védővonalat építsenek ki. A végül is elsöprő erejűnek bizonyuló olasz offenzíva, annak tüzérségi előkészítése jelenti a poklot a Doberdo fennsíkban s hegyvonulatai között akkor már védekező támadóknak. A gyomai köztívész naplójának majd' a fele az ezekben a hetekben történeteket meséli. Torokszorító hitelességgel.

A hadak útján

„[1916 – B. P.] július 12-én utolértük az olaszt, saját földjén vagyunk (...) bizonytalan napok, éjjel az erős szolgálat, nappal az erős dolog, csinálja az ember, hogy el tudna húzódni, a koszt nagyon rossz, még ellenséget nem látunk, dolgoznak ők is. 16-án reggel négy óra, egy batalionja vonul a hegyen, négyes sorokba, mikor tüzeink egy sperfájert zúdítanak rá, tönkre ment ott minden, nekünk ez élvezet volt persze. 9 óraker, nem gondolva semmire, éktelen tüzet kapunk kisebb nagyobb lövegekből, irtó egy nap volt, szerencsénk hogy sűrű az erdő, dekungjaink csak gyepetglából vannak. Este 6 óra, furt lőtt, nagyon sok halott és sebesült van, engem a jó isten megmentett. E napon jött az a gondolatom, nem e jobb volna fegyveremmel kioltanom életemet, mint szétroncsolt testtel maradjak itt. (...)

17-én csak ágyuzik (...) éjjel nagy gyalogsági támadás, négy órai tüzelés után visszahúzódnak a bitangok, telehagyták halottaikkal drótakadályainkat. 21-én rettenetes napok, éjjel nappal támad, az erdőben halomszámra fekszenek sebesültek (...) vértől ittassodva kegyetlenkedünk [azzal] ki kezünkbe kerül. Erős köfal háta megett vagyok egy bajtársammal. Orosházi ember, Hegedüs. Sötét est van, a legnagyobb csend, (...) hallom hogy előttem vágja az olasz a drótot, súgdosódnak, nógatják egymást. Sortűz, csak kettesben. Egy jajszó, fegyverem tüze arcába világított, mely már eltorzult. (...) 18-án reggel nagyon kimerült vagyok, megborzadta (...) 12 holttest feküdt előttem, ollójukat görcsösen szorongatták kezükbe, mikor fölrohant nyolc hatalmas olasz. Őlbe akarják kapni halottaikat (...) Megint jó munkát csináltunk bajtársammal, négy ott maradt (...) széjjel nézünk, mindenütt olasz fejek bukkannak elő, löjük, mint a gépfegyver úgy működik kedves fegyverem, kire ráfogom az menthetetlen. Ezen a napon tudtam meg, hogy kezem vérrrel szennyezett, mert ritka alkalom, hogy a katona tudja, kit lőtt le (...) Kijöttek tisztjeink, följegyezték nevem és a halottakat. 17 halott volt amit kettőnk keze oltott ki, nem számítva, kik el tudtak menni. Be lettem adva kitüntetésre, immár másodszer. Olyan vagyok, mint egy vadállat, abba gyönyörködöm, ha ölhetek. Eszembe van a Montecina [Montecasino – B. P.], és itt azokkal vagyunk szembe. Kértem főhadnagyom, helyezzen máshova, mert nem bírom. Kaptam más figyelőhelyet. Látom már, látom, mint fúrja magát a kőbe egy szép szál digó. Unatkozok, célba vettem. Kiejtette kezéből szerszámját, én csak lövöm, vigyázva, nehogy úgy találjam, hogy meghaljon. Kötnék be bajtársai, mind életével fizet, ő él. Elfogyott a kötése,

úgy dobálják néki a bokrokból, de innen is elvadítom őket. Fohászkodik a szerencsétlen, összekulcsolt kezeit felém nyújtja, nincs szánás, szívem nincs, csak a montecsinói halott bajtársaim képe torzul rám. 13 lövésem éri, lábtekerseit lőttem ki utoljára már gyenge kezeiből mivel be akarta kötözni sebeit. Lehanyatlott, fehér volt, mint a méz, leeresztettem fegyverem, kissé kezdtem sajnálkozni. Kis idő múlva fölül, nagy nehezen fegyverét magához kaparta, agyát előtte egy fához támasztotta, bajnétjával a cunglit rágyömte, de muníció nem volt benne. Nagyon kifáradt, lehanyatlott vissza, majd megint megismételte (...) nagy nehezen kivett egy magazin élelt táskájából, megtöltött, mellyire helyezte fegyvere tusáját, mikor megszólalt tőle jobbra saját gépfegyverök (...) megint a fának letette agyát, mindungját szájába tette, elnyomta a ravaszt, elhanyatlott, vér szivárgott gigájából, félrement a golyó. Soká pihent, azt hittem, elszállt belőle az élet, egyszer megint fölült, tépte a haját, elkezdett vetkőzni, anyaszűz meztelenre, megirtóztam. Megőrült. Fegyverem jól irányzott lövése megszabadította mindentől. Este 7 óra. Mit szenvedhetett, mit érezhetett, bűnös vagyok, de most azon gondolkodom, szinte remegek, mintha fáznék, hisz én járhatok úgy nemsokára.

[1916. július] 24-én este jön egy meglepő parancs, rükcug az egész vonalon. Minden cugból négy ember itt marad míg a batalion elmegy. Persze nékem itt kellett maradni (...) ezernyi ellenséggel szemben (...) fegyverem szünet nélkül szól, egyik lyuktól a másikig szaladok, úgy kell hogy gondolja az ellenség, hogy itt vagyunk mindnyájan. Három óra, jön a parancs, hogy vonuljunk hátra (...) furjuk a követ éjjel, kapunk egy kis bablevest. 28-án előőrshöz vagyok, az eső esik, egy sziklaüregben vagyunk 13-an, köztünk egy káplán. Én és Hegedűs bajtársam elmegyünk a szomszédos előőrshöz, hogy nincs é baj. Körülbelül száz lépés, hajnali szürkület van, nagy zajt, szaladgálást hallunk (...) 9 óra, jelzi a poszt (...) hogy jönnek az olaszok, ugrálunk ki, káplánunk, szegény, egy orosházi német nevű öreg, remeg, sír, nem tudja mit csinál, kiugrottam elkiáltottam, kifejlődni, tíz lépés távolságra gyorstűz. Bajtársaim mind kipróbált emberek voltak, gyorstűzet zúdítottunk az olaszokra, hogy mint a csirkék szétszaladtak (...) 29-én rettenetes ágyutűzet kezd, veri szét állásunkat,

Magyar tüzérek a Dolomitokban

Kézirat a magyar nyelvű kéziratból, amely a háborús életről szól. A képen a kézirat egy részlete látható, amely a magyar nyelvű kéziratból vett ki.

sok halott és sebesült, nehéz percek, innen nincs szabadulás, összebuja bajtársammal érjen a halál, amit konzerváltak, megesszük, (...) este lett, megszűnt, jöhet a pótlás, megint párolog a magyar vér, szomjasan issza a kőszikla, éjjel 12 óra, gyönyörű látvány. Azt a bakli ágyuját, mely tönkre tett, tűz alá veszi két bakli ágyunk, lángtengerben van az egész kis domb (...) ez birhatatlan, mért nem roncsol már szét, mért kell nekem szenvedni, hát oly bűnös vagyok én, vagy jönne gyalogsága, hogy még innánk vért, de ne így mint a csúszó mászó állat tehetetlenül várni mikor csap szét. Egyfolytában ez még sose volt, se mosdani, se enni nem lehetett, rendszeren hőléből főznek inni, havat eszünk (...) rezerva állásban vagyunk, amint fekszem sátromban, egy irtó nagy fájdalmat éreztem, bal combomba vágódott egy kődarab, elvesztettem eszméletemet. Mikor magamhoz jöttem, nagy fájdalmam volt, elvittek a kötözőhelyre (...) öt nap a trénnél és meggyógyult. Már elhiszem, hogy nem árt semmi nekem, de nyilván rossz lábammak beadott egész életemre."

1916–17 telén Marjai zászlóalja tartalékként őrli mindennapjait a hátszágban. Tavasszal a román, majd az orosz frontra vezénylik őket. 1917 őszén újra offenzívát indít a monarchia Tirolban. Október 24–27 között, a cattarói áttörés sikerét kihasználva, egészen a Piave folyóig szorítják vissza az olaszokat. 1918 tavaszára azonban, az ismétlődő ellentámadások nyomán újra csak visszavonulás. Addigra a 101-es maradéka, évek emberveszteségeit elszenvedve, beolvad a kanizsai 133. számú gyalogezredbe. Sziléziai s cseh területeken hátszágai, főleg rendfenntartó feladatokat lát el a maradék seregest, Marjai utolsó háborús állomáshelye Neuhaus (Jindřichův Hradec).

Talán találkozott a városban azzal a szintén a 101-esekhez bevonult másik gyomai Marjai Lajossal is, akit a három idevaló Lajos közül (a naplóíró esetleges leszármazottait keresve) először megtaláltam. Utóbbi levelet írt ekkor innen, előbbinek naplójában szerepel a település s itt-tartózkodása –, de nincs nyoma a negyed-ötöd-unokatestvérék találkozásának.

Ősanyjuk közös. *Seprényi Sárának* dédunokája volt ez az 1899-ben született Lajos (ő lesz a főszereplője a világháborús Marjaiakkal fog-

*A magyar bakák
mészárszéke: az
Isonzó völgye*

lalkozó, következő számunkban megjelentetni tervezett írásomnak), ükunokája pedig az 1894-ben született naplóíró: „... a batalion főlöszlik (...) március 26 elhagytam századom (...) negyven hónap nekem elég volt, harcoljon kinek kedve van (...) lógtam ide oda (...) Szilázia földjén vagyok, arany élet van, ezt már megérdemlem, ijét még egy sem próbáltam, csak könnyebb 20 ezer sztrájköröt féken tartani mint egy ezred taljánt. Október 30 fölbomlott a rend fegyelem, mintha sejténék valamit, Nem értesülünk otthon mi fojik, csak úgy fülhegyről haljuk. Nov 1 a Lengyel légio lefegyverzet, sapka rózsáikat leszagatták (...) éjel egy földimmel szerencsésen haza értem(...).

Nyomtalanul

A napló végén három dátum is olvasható. Az első: Gyoma, 1918. november 4. A tényleges hazaérkezés napja. Majd a következő: 1919. január 21. Ez a hivatalos leszerelés dátuma. Végül: Budapest, 1921. május 9. Talán a jegyzetekből összemásolt napló tényleges befejezésének dátuma.

Marjai Lajost e szerint 1921 késő tavasza Pesten találja. 1920-ban is itt élt már, a Rózsa utca 79-ben, nem messzire – s ugyancsak a Terézvárosban – a mamától. Marjai Terézia asszonyneve – láttuk – *Annabring Józsefné*. Nem tudjuk, hogy kübekházi elszármazású ura mikor vette nőül, s férjéről is csak annyit, hogy 1867-ben született, s hogy a tizes években vezetőségi tagja az Országos Magyar Méhészeti Egyesületnek. (Pesten élt 1865-ben született bátyja is, *Antal*, aki a MÁV asztalosaként, s később újpesti háztulajdonosként többre vihette talán, mint József).

A kübekházi sváb családokat – száznál jóval többek sorsa volt ez – 1946. május 14-én vagonokba dirigálták (Annabringéket, hetüket, az 1107/2, 3 és 4. lajstromszámú kocsiokba). Tőlük vagy leszármazottaitól aligha tudhatnánk meg már bármit is a naplós Marjai Lajosról. Akiről időben az utolsó adatom az az 1921 májusi dátum, amivel naplóját zárja.

Egy évvel korábbi, háború utáni életének egyetlen mozzanatát ismerem. 1920. június 9-én utcai rablásért letartóztatták Pesten.

A fogolytörzskönyv szerint alacsony férfi, 169 centi. Zömök termetét, kerek állát és sötét arcszínét is édesanyjától örökölte, ahogy magas homlokát, barna haját, szemét.

Június 12-én szállították át a székesfehérvári királyi ügyészségre. A Fejér megyei Levéltár alig néhány e tárgyba vágó iratot őriz, az erre az esetre vonatkozó nincs köztük, tucatügy lehetett, igen valószínű, hogy néhány hónapnyi büntetéssel megúszta. Talán végleg Budapesten maradhatott. Ami biztos, Gyoma református anyakönyveiben nincs nyoma házasságának, gyermekeinek. Élt ameddig élt, abból, amiből, ott, ahol. Újabb dokumentált emlékmorzását nem hagyott sorsa.

Megpróbáltam megtalálni nagybátyja, az 1884-ben született *Sándor* (Teréz öccse) esetleges leszármazottait. Ő 1906-ban hajózott Hamburgból az Újvilágba. 22 éves volt és nő – írja az Ellys Islandon vezetett lista. Az Amerika fedélzetén érkezett meg New York kikötőjébe, október 21-én. De a felesége nem volt vele. Itt sincs feltérképezhető folytatás.

Élő rokont, akár oldalagit, főszereplőnk életútjáról nem kérdezhetek. A Békéscsabai cs. és k. 101. gyalogezred emlékalbuma (Makkay Machalek Pál: A 101-es zászló alatt, 1934), nem közli az életrajzát. Noha nála kevesebb érdemet szerzett hadfiak – köztük az 1899-ben született gyomai Marjai Lajos is, aki csak egy évig szolgált – fényképes életrajzzal szerepelnek a kötetben. Miközben s ráadásul Teréz fia (maga említi szövegében) I. osztályú ezüst és III. osztályú vitézségi érmmel dicsekedhetett.

Naplóját maga faragta szerelmes verssel zárja. Egy gyomai leánynak, R-nek ajánlva.

Isonzó partján beszédes az éjjel / Harctereket járó gyors iramu szélel / Sohajtások jönnek, sohajtások szállnak / Elsuttogott neve asszonymnak vagy lánynak / Utolsó gondolat, utolsó sohajtás / Aztán itt is ott is meghal egy jó pajtás / Csak a kóbor szellők újságmondó szája / Suttog egy-egy nevet míg emlékszik rája.

Hol van már a szellő? Hol az emlék? Száz év után...

Marjai családtörténet

Tősgyökeres gyomai família a Marjaiaké. A Körös-parti település a hódoltság idején néptelenedett el. 1705 és 1710 között hol a kurucok, hol a labancokkal szövetséges rácok dúlásai teszik lehetetlenné itt az életet. Népeisége – a betelepítések nyomán – a 18. század közepére-végére éri el hajdani lélekszámát, aztán a 19. század végére a tízezret. Lakói többsége, kilencven százaléka a református religió követője. Ami nagy szerencse, ha az ősökre vagyunk kíváncsiak. Papp Tibor nagytiszteletű úr az 1700-as évek közepétől rendszeresen vezetett egyházi anyakönyvi bejegyzések birtokában sokat tud segíteni – és segített is – a család nemzedékeinek feltérképezésében. Az olvasható ki az adatokból, hogy az első Marjai – *Marjai Kis Bálint* (1716–1796) – lehet az ősapja minden ehhez a gyomai család-

hoz tartozó férfiági leszármazottnak. Fiai: *Bálint*, *János* és *István* a házasságaikkal – azokat már itt jegyezték be a mátrikulába – az 1770-es évektől kezdték építeni a maguk familiáris ágát. János meg István ágán bő száz évvel később megszületett az a három Lajos nevű fiú, akiknek bármelyike lehetett volna a naplóíró, egészen addig élő hipotézisként, míg esetleges élő leszármazottaik segítségével ki nem tudtam zárni a másik kettőt. Egy ilyen közlemény természetével nehezen volna összeegyeztethető, hogy a részletekbe mélyedjünk, úgy-hogy csak a szerepében azonosított, 1894-ben törvénytelen gyermekként született Marjai Lajos felmenőinek adatait sorolom fel, vázlatosan. Ősapja tehát *Marjai Kis János*, aki 1774-ben vette feleségül a falubeli *Csala Erzsébetet*. Fiuk, szintén *János*, 1798-ban házasodott össze *Vatai Örszével*, s nemzette *Sándort* (aki

1802-ben született). Az (első) Sándor 1823-ben az ugyancsak helybeli *Seprényi Sárát* vette feleségül: ők az 1894-ben született naplóíró Marjai Lajosnak ükapja, ükanyja. Sáraéknak volt egy *Sándor* (1824–1885) és egy *Lajos* fia (született 1834-ben). A második Marjai Sándor mészárosként egzisztált a faluban, feleségét Szabó Juliannának hívták. Lajos pedig egy másik első világháborús gyomai Lajosnak (született 1899) lett a dédapja. Főszereplőnk, a naplóíró Lajos édesanyját Marjai Teréznek hívták, az 1722-es helyrajzi számú gyomai tanyán élve hozta világra a fiát. Teréz apja *Sándor* – ő a harmadik e néven a családi ágon –, 1870-ben vette nőül *V. Szabó Erzsébetet*. Több gyermekük is született, de csak az egyik, egy fiú, (a negyedik) Sándor, Teréz öccse érte meg a felnőttkort. 1884-ben született – és 1906-ban kivándorolt Amerikába.

A SZÁMŰZÖTT KOSSUTH

A ki jól akar szórakozni, menjen egy kört a világhálón, és olvasson bele, miket írnak az on-line portálok a Kossuth-szobor Orczy-kert-beli feltűnéséről. Vicc, paródia, kész nevetség, ez az általános vélemény, az egyik cikk például azzal a címmel jelent meg, hogy kerti törpét csináltak *Kossuthból* – ami nem pontos, hiszen ha ennél a párhuzamnál maradunk, Kossuth valójában kerti Hófehérke, és mellékalakjai a törpék, akik tényleg heten vannak, ha az anya karján ülő csecsszopót is külön indítjuk – és ezek még az idézhető, szelidebb vélemények.

Mielőtt bennünket is magukkal ragadnának az érzelmek, foglaljuk össze röviden a tényeket.

A Kossuth téren, (azelőtt Országház tér, még azelőtt Tömő tér, mégjobb azelőtt Városi fészer tér) mint köztudott, 1927 óta állott a *Horvay János*-féle Kossuth-szoborcsoport, melyet 1952-ben cseréltek

le egy sokkal kossuthabbra, *Kisfaludi Stróbl Zsigmond* alkotására. A kettő-ezer tízes években, amikor a regnáló kormánypárt meglelte végre identitását a két világháború közötti idők eszmei relikviáinál, hozzáfogott, hogy környezetét is ehhez a korszakhoz igazítsa. Hogy materiális értelemben is visszaforgassa az idő kerekét. Ennek jegyében a Kossuth tér is visszanyerte (visszavesztette) hajdani alakját, legalábbis, ami a téren elhelyezett szobrokat illeti. Horvay tehát ismét cserélt Kisfaludi Stróblal, illetve Kossuth Kossuth-tal, de, minthogy Dombóvár nem mondott le a maga szobráról (oda lett a Horvay-féle munka kitelepítve), azt újra meg kellett építeni, úgy juthatott a Parlament elé, a félmúlt alkotása pedig, sok évnyi hányattatás – és rekonstrukció – után a Ludovica Campus kertjébe, leánykori nevén az Orczy kertbe került.

Magát a cserét most ne minősítsük, csak jegyezzük meg, fél-

hangosan, hogy az elmúlt években még a szokásosnál is nagyobb volt a jövés-menés a hazai szobrok között, pedig ez a Kárpát-medence egyébként is elég huzatos hely, könnyen piederstálra emelnek valakit, de aztán még könnyebben le is kerülhet onnan. Kossuth Lajos igazán egy szót se szólhat, darabra megvan, sőt, minthogy Dombóváron is megmaradt, még szerény mértékben gyarapodott is.

Ami pedig az Orczy-kertben történt, ha túltesszük magunkat a sértődöttség és értetlenség sehová nem vezető állapotán, jelen lehetünk egy izgalmas, új művészeti ág születésénél, a posztmodern közterti szobrászatánál, amely hozott anyagból újfajta alkotást teremt. Amely tabukat dönt, új értelmezési tartományokat hoz létre, világokat nyit meg. Ahhoz azonban, hogy ezt megértsük, nekünk

is újfajta módon kell közelítenünk a világhoz.

Felejtünk el, mindeneelőtt, hogy milyen volt az eredeti, ötvenkettes Kossuth-szobor. Elég szörnyű volt egyébként, szájbarágós és alányalós, hamisan historizáló és szocreál egyszerre, melyben a kimagasló vezér és a nép úgy összeforrott, hogy a poklok kapui sem állíthatták meg őket. Kilenc méter magasan a főalak, aki határozottan mutat az Országház főkapujára, lába alatt a mellékalakok, munkás, paraszt, értelmiségi, asszony, gyerek meg egy Petőfi-epigon: volt ott minden, mint a búcsúban. Most bezegg eltűnt a vörös márvány talapzat (bytheway – azaz egyébként – mi lett vele?) eltűnt a merev, vertikális alakzat, melyben az alullevők a felsőbbbségtől függenek, itt mindenki főszereplő, azt csinál, amit akar, hatalmas a buli, áttekinthetetlen a káosz. Ez egy izzig-vérig mai szobor, éppen arról szól, hogy a világ sokkal bonyolultabb, mint ahogy egyesek képzelik vagy elhitetni szeretnék.

Névjegy: Kossuth Lajos,
Orczy-kert
Felállítva: 2018.

Alkotó:
Kisfaludi Stróbl Zsigmond
és ismeretlen művész.

Az első világmárka, aki „élőben” eljutott hozzánk *Estée Lauder* volt. 1989-ben nyílt meg a Váci utcában az első szocialista országbéli üzlete, nagyjából egy időben a moszkvai GUM-ban lévő márkabuttikkal. Amikor interjút készítettem a kedves, törekeny hölgygel, megfigyelhettem, milyen visszafogottan, ugyanakkor tökéletesen és korához illően volt sminkelve. Melyik a kedvenc saját illata? – kérdeztem – de ügyesen kitért a válasz elől: egyik szépséges üvegcsét sem akarta a másik elé helyezni, hátha a megjelent nyilatkozat befolyásolná a vásárlót.

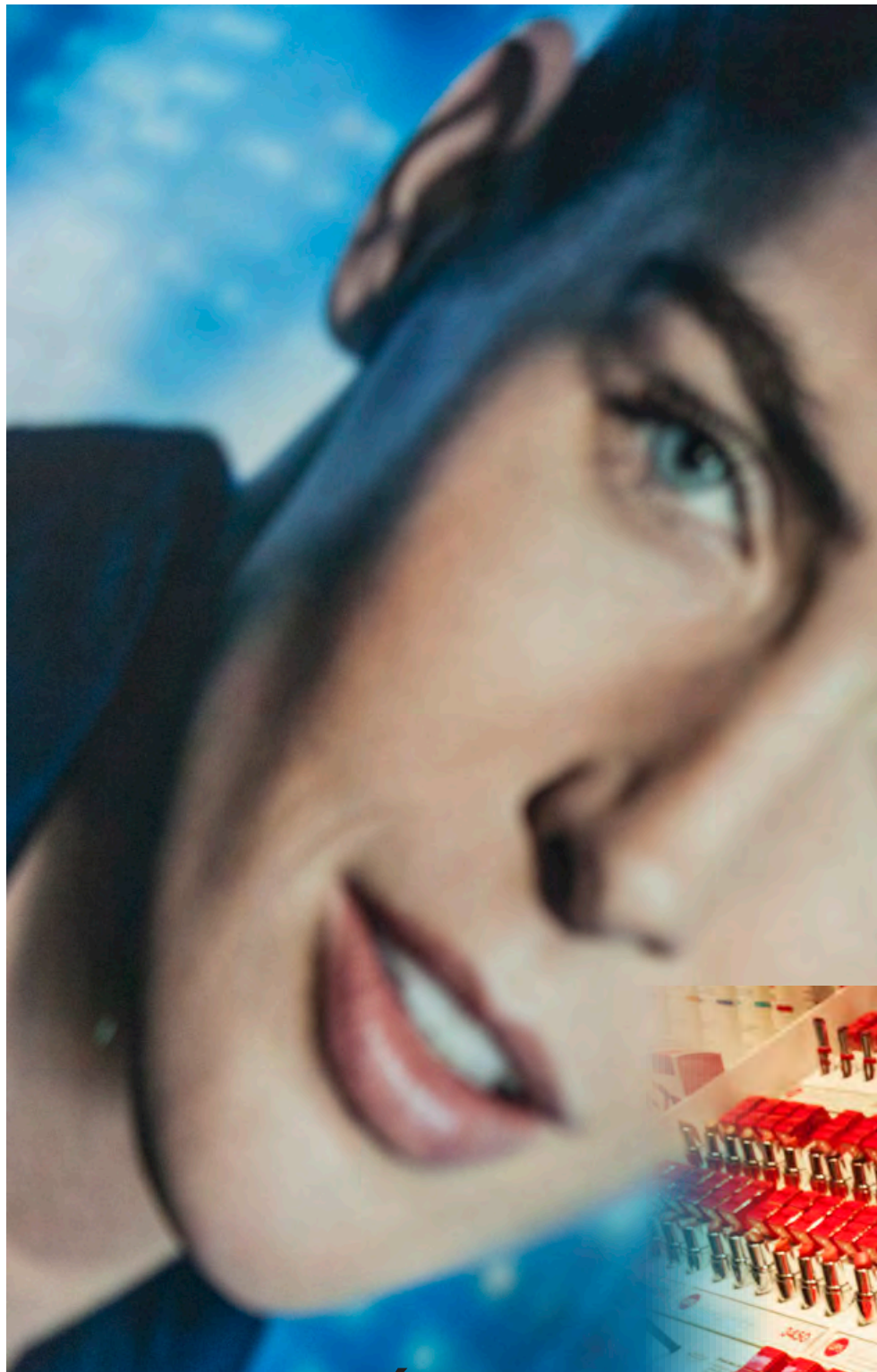
Színésznők kisbőrönddel

A 20. század vége felé, amikor megjelentek itthon a multik drogériáláncai, ugrás-szerűen megnőtt a higiéniai és kozmetikai cikkek választéka. Soha nem látott kencefice és illatarzenál lepté el a polcokat. Olyan termékek nyertek polgárjogot, amelyekről eddig kevesen tudtak, vagy csak Bécsből hozták be színésznők, kisbőröndben. Ki hallott addig arclemosóról? Ma húszféle kapható Magyarországon bármelyik kisvárosában. A hagyományos szappan kezdett kimenni a divatból, mert belefulladt a habfürdő- és tusfürdő-tengerbe. Előretört a folyékony szappan. Termékek ezrei jelentek meg a polcokon, amelyekre nem volt semmi szükségünk, és addig is jól megvoltunk nélkülük. Aztán mégis kipróbáltuk.

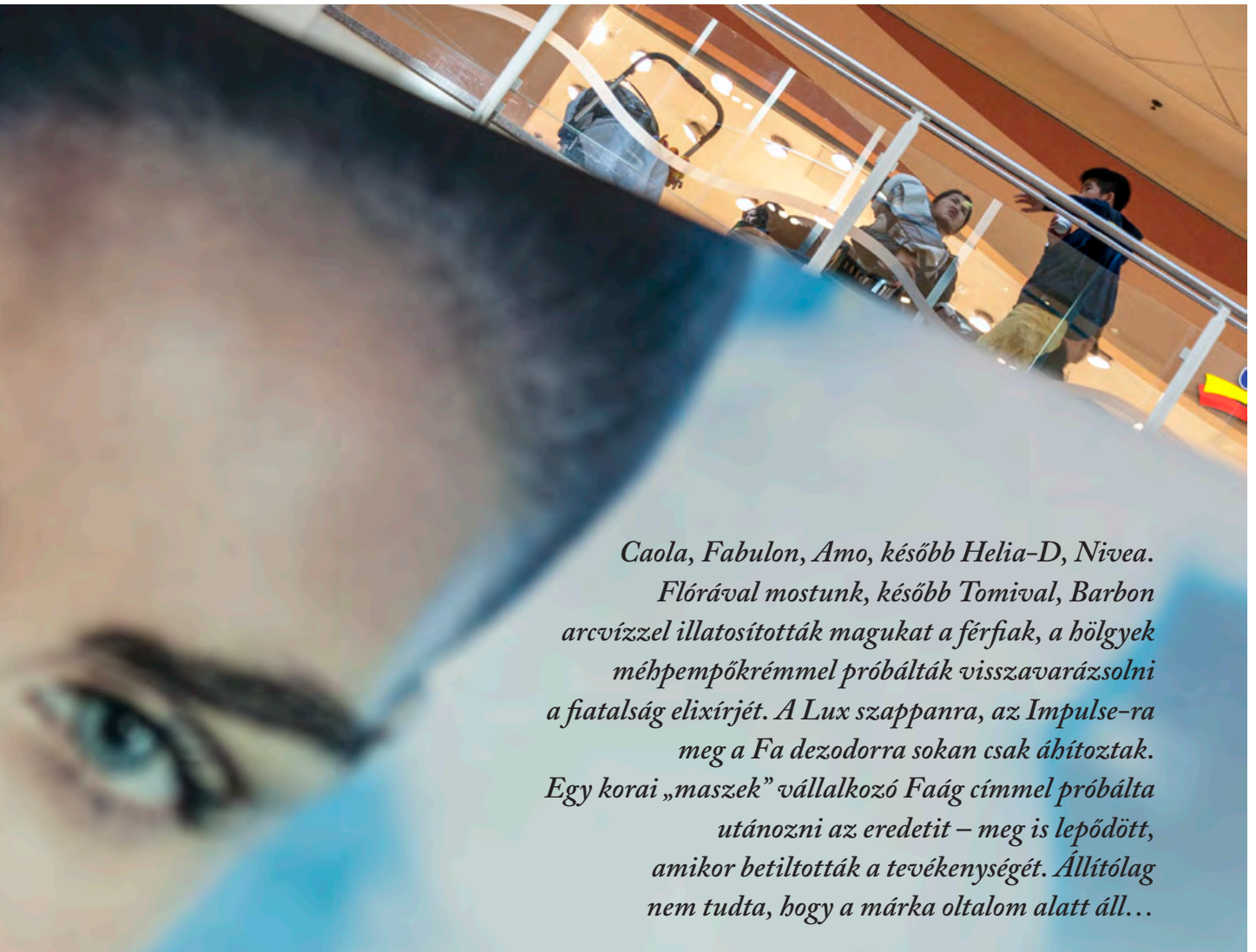
Bár az észvesztő kényszervásárlási láz majd csak a 21. század elején érkezik meg, és főleg a ruházati kereskedelmet érinti, a budapesti lakások fürdőszobáiban ma tízszer annyi flakon, spray, tégely és millió egyéb kellék található, mint akár csak 2000-ben. És ugyanazok a márkák, mint Európában mindegyik lakásban. A multik globalizálták a kínálatot.

Káosz hatású hajzselé

Az áruházakban külön gondolkák kínálják a bébikozmetikumokat – a bébivízről

ARANYSZÁL A BŐRÖD ALÁ

Caola, Fabulon, Amo, később Helia-D, Nivea. Flórával mostunk, később Tomival, Barbon arcvízzel illatosították magukat a férfiak, a hölgyek méhpempőkrémmel próbálták visszavarázsolni a fiatalság elixírjét. A Lux szappanra, az Impulse-ra meg a Fa dezodorra sokan csak áhítoztak. Egy korai „maszek” vállalkozó Faág címmel próbálta utánozni az eredetit – meg is lepődött, amikor betiltották a tevékenységét. Állítólag nem tudta, hogy a márka oltalom alatt áll...

a kenőcsökig és a rafinált intimbetét- és pelenka-műremekekig (harmincfős kutatócsoport dolgozik a pelenkagyártóknál azon, hogy minden évben új termékkel rukkoljanak elő) –, egy másik a fogápolási arzenál képviseli, egy harmadik jókora polcrendszer a napozós varázsszereket – ha tudta volna *Helena Rubinstein*, amikor kifejlesztette az első napvédő krémet, hogy milyen lavinát indít el!

A fürdőkellékek és a hajápolók részlege olyan hosszú, mint egy versenyekre méretezett úszómedence. A vegyipar mindeközben óriási profitra tesz szert, hiszen hiába divat a sok természetes alapanyag használata, ahhoz, hogy a termék esztétikus legyen és sokáig elálljon, millió egyéb titkos és nem titkos vegyületre – meg csomagolásra – van szükség.

A bőrápolók választéka állandóan nő. A siker titka, hogy a vevő lehetőleg ne értse, miről van szó. Micellás, liposzómás, hialuronsavas, oxigéngolyócskás, gyümölcssavas. A bőrregenerálóknak egyébként ma nagyon hatékonyak kell lenniük – a szérumok, maszkok, ampullák ezt célozzák – hiszen a botoxszal és a sebészeti beavatkozásokkal kell versenyezniük. A kaviár sláger alapanyag,

aranyáron mérik pár dekáját az ilyen kencéknek, a karcsúsító testkrémek meg már a fantázia és a hit világába tartoznak – mindenestre méregdrága státusszimbólumok.

Istenítve van minden, ami bio és natúr, öko és organikus. Bármit el lehet adni azzal, ha kijelentjük, hogy zöldtea, aloé vera, goji bogyó, uborka vagy áfonya van benne. Elképesztő, hogy az úgynevezett gyógyhatású – sokszor nem egészen tisztázott hatásfokú – termékek mekkora üzletet jelentenek a drogériák számára. A sportolóknak kifej-

lesztett higiéniai kínálat is folyton bővül – érdekes, hogy olyanok is veszik ezeket, akik életükben nem sportoltak, de elhitetik magukkal, hogy ha ilyet használnak, beléptek ebbe a körbe.

Egy másik óriási biznisz a különféle bőrbántalmak és egyéb nyavalyák elleni cseppek, tabletták, lakkok gyártása. Ha 2100-ban valaki megnéz egy mostani tévés reklámblokkot, elképed majd: eszerint az egész világ nem küzd mással 2018-ban, mint bőr- és lábgyógyászattal, puffadással, rossz szájszájgáttal,

prosztatagondokkal és hüvelyi fertőzésekkel. A profit legyőzte a prűdériát.

Mostanában egyébként a férfiak jelentik a jövő piacát. Nemcsak a „metroszexuálisok” (külsőjükre sokat adó és költő, egyedülálló nagyvárosi férfiak), de az überszexuálisok (szintén igényesek, de céltudatosabbak és hangsúlyosan heterók) is elképesztő összegeket költenek dezodorokra, krémekre, tusfürdőkre, parfümökre, legfőképpen borotválkozószerre – újdonság a szakállpuhító és színező krém! – és hajkencékre. Ezek között friss találmány a káosz hatású, valamint a hajmeresztő hajszel.

Mert van az a pénz!

Hogy ez hova vezet, ma még nem tudni. Leállni nem lehet, amelyik gyár abbahagyja a termékefejlesztést, lemarad. Ezért csálni kell, sokszor minimális összetétel-változtatással, a csomagolás, a küllem újratervezésével, az illat módosításával jön létre az adott évre kikiáltott aktuális slágercikk – mondjuk egy joghurtos-feketeribizskés tusfürdő, ami

persze sose látott feketeteribizskét, legfeljebb aromát. A minap az egyik áruház online kirakatára rákattintva csak akciós termékből 2700-at számoltam össze. És mennyi lehet, ami nincs leárazva... De az is fogy, online vagy nem online egyaránt.

A kozmetikának csak egy szeletét jelentik a drogériák, hiszen szalonokban is sokan szépülnek. A fiatalok főleg nyár elején vagy esküvő előtt szoláriumoztatnak – még akkor is, ha ez kezd kimenni a divatból – szőrtele-nítettnek, műkörmöt csináltatnak, szemöldö-

köt festetnek, alkalmi sminket kérnek, a felnőtt nők pedig a masszírozást és arctisztítást veszik igénybe.

A szalonokban más krémeket és egyéb kellékeket használnak, mint amilyenek a boltokban kaphatók. A magyar kozmetikusnőknek kiváló híre van: minden országban megállják a helyüket, és könnyen megtanulják az ottani szokásokat. Például, hogy egyszerre csak egy vendéggel foglalkozzanak, és ne legyen hangzavar, zsbvásár, női klub, pletyka, csacsogás-csevegés, sütizés az üzletben. Ez a magyar szokás például Svédországban elő nem fordulhat.

A plasztikai sebészet nálunk a XXI. században kezdett feltűnedezni, míg Amerikában már a 30-as években igénybe vették a színésznők, vagy – többnyire – rákényszerítették őket a kegyetlen producerek. Persze, egészségügyi okokból sokszor lehet indokolt egy ilyen műtét. De azt olvasom, hogy agyament újjazdag körökben újabban plasztikai műtétet kap érettségi ajándékba az egyébként hibátlan küllemű kislány. Egy-egy

beavatkozást sokszor a bulvársajtó finanszíroz, hiszen a celeb hónapokig témát ad nekik. Tévés műsorvezető férfiember is büszkén bevállalja a 24 karátos aranyból behúzását és a szem alatti táskák eltüntetését – mert van az a pénz, főleg, ha a csatorna fizeti.

De hát ez legyen a legnagyobb bajunk. Magyarországon ma is élnek olyan százerek, akik nemhogy plasztikai sebésznél vagy kozmetikai szalonban nem jártak életükben, de még Budapestet se látták soha. És örülnek sajnós annak is, ha van egy bádoglavórjuk.

A KOZMETIKA ÉS A HIGIÉNYIA NEM MINDIG JÁRTAK KÉZ A KÉZBEN.

Sőt, a rossz szagok elkendőzésére fejlődött ki – részben – a parfümipar. A középkor még a rómaiakhoz képest is nagy visszalépést hozott, a prüd szemlélet azzal is együtt járt, hogy az emberek olykor egyszer egy évben fürödtek, mondjuk a nászéjszaka előtt. A családok egymás után, ugyanabban a vízben lögybölték magukat. Először mindig a férfi, a családfő, utána a többiek, a végén a gyerekek. Addigra már olyan koszos volt a lé, hogy alig látszott benne a kicsi, innen származik az a mondás, nehogy kiöntsd a fürdővízzel együtt a gyereket is. Igaz, a vizet messziről, vállon vagy lajtoskocsin kellett cipelni, ahogy a tüzelőt is, amivel melegítették.

A 20. század közepén sem volt ritka, hogy a már meglévő fürdőszobát egyszer egy héten használták. Már ahol volt persze. Hogy is mondja Schneider úr a komornyik kérdésére a Hyppolit, a lakájban? Mikorra parancsolja a fürdőt? Szombaton 8 órára...

A meleg víz még ekkor is drága kincs, és az emberek nagy

része nem hitte el, hogy az egészség és a tisztaság között összefüggés lehet. Ráadásul akkor még se híre, se hamva nem volt a dezorodoknak! Ezek után próbáljunk képzeletben beleszagolni egy nosztalgiaáradattal emlegetett kávéházi miliőbe! Az akkori hölgyek és urak mai fogalmaink szerint nagyon kevés ruhát vásároltak, cserélni és mosni sem tudták gyakran a bonyolult, többféle kelméből varrt nehéz gyapjúöltönyöket, sokrésztes, alsószoknyás, taft és csipkeruhákat.

A középkori prüdség még a 20. század elején is aratott: a világ első luxus nagyáruházaiban, mondjuk a Selfridge's-ben merészségnek számított kitenni a polcra a különböző kozmetikumokat, hiszen évszázadokig csak a kurtizánok festették magukat. Persze más trükköket alkalmazva a polgárlányok is szépítkeztek: diólevél-főzettel, kamillával élénkítették a hajuk színét, harapdálták az ajkukat, hogy az pirosabb legyen, púder híján saját arcukat csipkedték rózsásra, és levendulával illatosították a szekrényben az alsóneműt. De a gyakori fürdés évszázadokig gyanús, kihívó és furá dolognak számított.

FORTEPAN BUDAPEST

Amikor 1956-ra gondolunk, tüntető tömegek, elhagyott tankokra írt krétafeliratok, géppisztolyos tinédzserek, szétlőtt házak jelennek meg lelki szemeink előtt. *Nagy Gyula* felvételén ideiglenes sírok láthatók a Károlyi kertben. Igen sok téren temettek el sietősen forradalmárokat vagy véletlen áldozatokat. A rákövetkező évben a köztéri halottakat kihantolták és szabályosan eltemették. (Fp 39992).

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

Nézelődés a pesti utcán

Évtizedek óta bámészkodom a pesti utcán, ahogy a rovat alcíme is mondja: űzöm az „alkalmazott emberlésés” tudományát. Sokféle divat-árhullámot láttam már levonulni. A divat kegyetlen dolog, mindig a keveseké: általában a szépeké és a fiataloké. Megjelenik mondjuk (huszonvalahány éves példa) egy középkori apródok viseletére emlékeztető kalapféle a szép fiatalokon, aztán a nem szép fiatalokon is. Majd következik egy átbillenési pont. Eltelik néhány hónap és jómódú, középkorú nők (néhány kis súlyfelesleggel) szintén szemet vetnek rá. Ebben a szempillantásban a fiatalok nyugdíjazták a holmit. Jön valami más.

Az az új divat, ami most zajlik a pesti új-jármű-fronton, nem így működik. A munkába járásra használt kerékpár a nyolcvanas években kezdett újra divatba jönni, főleg diákok között. Ezek a diákok aztán munkába álltak, de a munkába biciklizésből nem engedtek. Még a városvezetést is rákényszerítették, hogy külön utakat építsenek nekik.

A roller feltámasztásának példája

A roller hosszú évtizedekig az óvodások járműve volt. Aki megtanult biciklizni, hátrahagyta, mert nem akarta, hogy kis pisisnek nézzék. *Wim Ouboter*, egy svájci banki alkalmazott gyerekkorában különösen sokat rollerezett, mert nővére egyik lába rövidebb volt, ezért biciklizni nem tudott, és a szülők minden évben új járművekkel ajándékozták meg a testvéreket. Ez jutott eszébe felnőtként, amikor gyorsabban akart eljutni kedvenc lacikonyhájába, amely túl közel volt ahhoz, hogy kocsiba szálljon, de gyalog távolinak érezte. A régi rollerjei már nem voltak meg, ezért nekiállt fabrikálni egy újat, egészen kicsi kerekeit egy görkorcso lyából operálta ki. Nemsokára készített egy összehajtható modellt, hogy járműre is fel tudjon szállni vele. Ez 1997-ben történt. Aztán otthagya a bankot, és céget alapított a gyártására. Japánban robbant be, onnan terjedt el az egész világon. Budapesten lassan, de szívósan növekszik a számuk. Először diákok kezében lehetett látni, de lassanként felnőtt, öltönyös

emberek is járni kezdtek vele. Sose felejttem azt a téli éjszakát, amikor a Nagykörút járdáján a Radnóti Színház gazdasági igazgatója és szépséges színésznő felesége jöttek velem szembe, mindketten rolleren. Vagy ötvenéves nőismerősöm a fitnessszklubból, akit munkája ötödik kerületi ingatlanokhoz köt, és négy éve le se száll a rollerről. Ettől persze fiatalabbnak is tűnik.

A személyes járművek térhódítása és a Segway okozta ellenérzések megjelenése

A roller ismételt elterjedése nagy lendületet adott a „személyes járművek” térhódításának. A belvárosok autótlanításának következtében nemcsak a tömegközlekedés fejlődött gyorsabban. Kiderült, hogy van igény az „első és az utolsó kilométer” megtételére szolgáló járművekre.

Ugyanezért kezdett elterjedni a városi bérbicikli. 1996-ban épült ki az első rendszer, az angliai Portsmouth kisvárosban. Ez az úgynevezett harmadik generációs rendszer, amelyhez dokkoló állomások tartoznak, de bármelyikhez vissza lehet vinni a masinát. A negyedik generáció is megjelent már Pesten, Donkey néven. Annak nincsenek dokkoló állomásai.

A Segway nagyon feltűnő, elsősorban a turizmusban erős, mert vele be lehetett lépni a gyalogos zónákba. Legalább is addig, amíg sok városban egyre másra be nem tiltják a belvárosi használatot. A Segway nagyon drága masina, a saját célra vásárlás – Budapesten – nem nagyon merült fel. Máig egzotikus szerkezet maradt. Lehet, hogy a tiltások előbb-utóbb a kihalásához vezetnek?

Újfajta járművek Budapesten

Gyakran látható az utcákon (az úttesten vagy a gyalogos övezetekben) a „monstroller” nevű jármű, amellyel egy (vagy több?) utazási iroda vezetett túrákat tart, de bérelni is lehet őket. A hihetetlenül masszív jármű jellemzője a 9 hüvelyk széles két gumibroncs, az ülés és az alacsony súlypont. Állva vagy ülve lehet használni. Az E-Magine nevű túraszervező cég a következő adatokat adja meg róla:

– sebességhatár: 25 km/h,

– egyszerre megtehető táv: 50 km,

– korhatár: csak 16 év felett,

– maximális súly: 140 kg,

– beleszerelési arány: 100%.

A tízes évek közepétől kezdtek szapo-

rodni a turisták által használt mindenféle különös, nevenincs járművek. Ezek mindegyike elektromossággal működik, azaz nagyon csendes. A legtöbb állva való közlekedésre szolgál. Először külföldi utazásaimon, majd Budapesten is felfigyeltem rájuk. Már-már olyan méretű és változatosságú design forradalom tanúi lehetünk, mint tizenöt-húsz évvel ezelőtt a mobiltelefonok piacán.

A két legfeltűnőbb újítás a hoverboard és az elektromos egykerekű. Ez a két jármű saját használatra készül, bérelhető változattal még nem találkoztam, Budapesten legalábbis nem.

A Hoverboard (magyar elnevezése tudtommal nincs) nem más, mint a menetirányra merőleges, gumival borított fémplató, amelynek a két végén van egy-egy kis méretű kerék. Szinte minden gyakorlás nélkül használható.

Még érdekesebb az egyre gyakrabban lát-

ható „elektromos egykerekű”. Ennek nevét angolból fordítottam, elterjedt nevet tudtommal még ennek sincs. Ez gyorsabb, mint a hoverboard, igaz, kicsit többet kell gyakorolni a használatát. 12 és 18

hüvelyk (20 és 45 centiméter) között változik a kerékméret. Ha nagyobb, akkor az nagyobb súlyt is jelent – viszont több akadályon tud túljutni. Akár lépcsőn is le tud menni. (Fel nem igen.)

Mindkét járművet a járdán használják az

emberek. A hoverboardot inkább gyerekek, az elektromos egykereket inkább fiatalabb felnőttek lába alatt látom.

* * *

Két hónappal ezelőtt a New York Times európai kiadásában olvastam egy hosszú cikket azzal a címmel, hogy „Kell-e félünk az elektromos rollerektől?” – azóta Budapesten is egyre-másra látom ezeket az eszközöket, általában öltönyös úriemberek alatt. A megszólalásig hasonlítanak a hagyományos rollerekre, akkumulátoruk kicsi, ezt a vízszintes rész alá rejtik. Gyors. Az amerikai lap konklúziója: nem, nem kell félni tőlük. Ha valaki további, Budapesten még nem látható típusokra kíváncsi, tekintse meg a Pinteresten ezt a hirdetőtáblát: www.pinterest.co.uk/pin/412994228305986552.

Szerelem első pillantásra: a Blinkee elektromos robogó

Meglátni és beleszeretni egy pillanat műve volt. Egy távoli barátom érkezett velem a régóta esedékes ebédelésre. Dőlt belőle a dicséret, hogy milyen praktikus, milyen olcsó, milyen könnyű használni. Még nagyobb előnye, hogy bárhol le lehet tenni, majd más felveszi onnét. Ha van jogosítvány, annyi elég. 49 forint percenként, nincs semmi éves díj. Bukósisakot adnak hozzá, benne van a csomagtartóban.

Ezt nekem is ki kellett próbálnom. Mint BuBi felhasználó, jól emlékeztem, milyen bonyolult és hosszadalmas volt a (papíron) kötött szerződés elkészítése.

Egy reggel bejelentkeztem, kitöltöttem az egyszerű űrlapot, megadtam a bankkártyámat, elküldtem a jogosítványom fényképét, és délutánra már vissza is igazoltak. Mámorító volt kinyitni az alkalmazást a mobilomon, és nem messze tőlem ott mosolygott egy Blinkee. Gyorsan lecsaptam rá, 15 percig hajlandó tartani a rendszer számomra, nehogy elvigyék az orrom elől. Sőt, mutatja is az utat az aktuális helyzetből a járműig. Közben visszafelé ketyeg az idő, mutatja, mennyi van még hátra a negyedórából. Az idegen szóból képzett név arra utal, hogy eleve nem csak Magyarországra gondoltak a szolgáltatók – pillanatnyilag Varsóban és Budapesten elérhető. Odaértem, kibéreltem a masinát, kinyitottam a csomagtartót, felvettem a hajhálót, rá a bukósisakot, elolvastam a mellette heverő egyoldalas, pofonegyszerű használati utasítást Külön felhívták a figyelmet arra, hogy a benzines robogóktól eltérően itt a jobb fogantyúban elrejtett „gázt” nem kell felbőggetni indulás előtt, azonnal meglódul, legyünk óvatosak.

Minden a leírtak szerint történt, de a masina csak nem akart elindulni, végül be kellett telefonálnom az ügyfélszolgálatra. Kiderült, nem csaptam le elég erőlesen a csomagtartót. Utána aztán ment minden, mint a karikacsapás. Mivel soha életemben nem motoroztam, nagyon körültekintő voltam, lehetőleg lassan haladtam, kicsit úgy használtam a robogót, mint egy elektromos biciklit. De azt is úgy, mintha tojásokon lépdelt volna. Félelmetes és szép-séges volt egyszerre a dolog. Jó volt, hogy átvághattam gyalogos zónákon. Úgy éreztem magamat, mint valami udvarias félisten. Mintha a gazdagok játékszerét kaptam volna kölcsön. Nagyon élveztem a dolgot. Szinte személyes sértésnek éreztem, ha nem volt a közelben szabad jármű. Már állandóan a „blinkivel” szerettem volna menni. Mindig volt szabadon 20-25, de nem volt mindig a közelben. (Persze az éppen foglaltakat sose látja az ember.)

A negyedik út a robogóval

A blinkit voltaképpen szabadidős tevékenységnek tekintetem, az első három próbaút ráadásául a szabadságomra esett. Úgy éreztem, kitanultam minden csínját-bínját. Egy reggel vérvételre kellett mennem a szakorvosi rendelő laborjába. Sajnos nem volt szabad blinki, kénytelen voltam villamossal utazni. A sorbanállás után derült ki, hogy a beutalót otthon hagytam... Még fél óráig volt a labor zárásáig, először taxira gondoltam, de beugrott a blinki, és szerencsémre a közelben volt egy szabad jármű. Szépen hazaértem, a kapu előtt várakozásra állítottam az alkalmazást, hogy el ne vigye más, az íróasztalomról felkaptam a beutalót, már indultam is vissza. Szépen, időre visszaértem a rendelőhöz, már csak parkolni kellett. És ott történt a baj. Egy ott (két méterre) parkoló autóval szemben akartam leállítani a robogót, de nem volt mit „üresbe tenni”, ki kellett volna kapcsolni a masinát, de én arra gondoltam, majd utána. És amikor leszálltam és lassan tolni kezdtem, hirtelen meglódukt az egész, egyenesen az autó felé! Hogy ne hogy nekifusson, balra rántottam az egészet, de a kis koccanást így se tudtam elkerülni. Utána meg elestem a robogóval együtt. Mindkét térdemet véresre horzsoltam. A vadonatúj nadrágom totálkáros lett, egy arra járó kolumbiai turista segített felállni. Kis túlzással sokkos állapotba kerültem. De azért mindent gondosan lefényképeztem.

Berohantam a sebészetre elsősegélyért. Alaposan bekötöztek, csak utána tudtam bejelenteni a balesetet. Elküldtem a Blinkee Kft. ügyfélszolgálatára a fényképeket, pontról pontra leírtam az esetet. Régebben volt autóm, akkor tudtam, milyen biztosításom van, kötelező is volt, meg CASCO is. Erre a járműre azonban semmi... Lapzártáig nem jelentkezett a cég. Elég sokat gondolkozom a történeteken. Nem ártott volna egy kis oktatás az első használat előtt. Még a Segway esetében is van. De ugyanakkor nem éppen a faék egyszerűsége vonzott engem is ide? Vajon én hogy jártam volna el, ha ilyen céget alapítok? És a hatóságok hol vannak ebben az egészben? Csak kullognak a fejlődés után. Aztán majd jól betiltják?

Az nem lenne jó. Ha most családom kérésére szüneteltetem is a motorozást, a nagy élményeim között tartom számon. Szeretek veszélyesen élni!

EGY ELŐKELOŐ PADLÁS SZEGÉNY LAKÓI

Józsefváros sűrűjében járunk, az 1880-as évekből itt felejtett Szűz utca 3-as számú, egyemeletes házban. Kockakővel kirakott, szőnyegporolós, virágágyásos udvarának végében rejtőzik a toldalék épületszárny, abban pedig a világ szeme elől rejtve egy nagy történetű padlástéri műterem. Mednyánszky Lászlónak, Csók Istvánnak és Gulácsy Lajosnak is volt valaha műhelye.

Már az előszoba is izgalmas. Félhomály és festői összevisszaság tárul elénk, amint *Szigeti András* grafikussal, a jelenlegi bérlővel belépünk, és átkelünk

az itt raktározott régi holmikon – de a kopottságon első pillantásra átüt a valaha volt elegancia. A lepergő festék alól kikandikál az eredeti, virágmintás belga vászontapéta, tekintélyt

parancsolnak az ajtók fölötti címerpajzsos szupraportok, a tetőszerkezet tartóbordájának díszei.

Maga a műterem szép, rendezett kis szoba, de első pillanatra azért nem esik le az

állunk. Csak a másodikra, ahogy kezdenek itt is feltárulni a részletek. Az eredeti manzárdablakok, a nagy elődök által koptatott, padlódeszkák, és ahogy körbefordulunk, az egyik oldalon egy egész falnyi eredeti 19. századi! Régi kávéházakra emlékeztető faburkolat takarja a sarkokat, fejmagasságban filigrán kalaptartó polcokkal koronázva. Áll itt egy megsárgult, rózsamintás paraván is, amely mögött a modellek vetkőzhetnek valaha. Nyilván egyikük felejtette itt azt a fehér kesztyűt, amely több mint száz éve várja a gazdáját az öltözőállvány tetejére vetve.

Valami fotográfusé volt...

De ideje megemlékeznünk a hajdani lakókról. Bálint Lajos író, újságíró sokat járt itt a 20. század elején. Ecset és véső című könyvében így mesél: „*Erről a Szűz utcai műteremről érdemes néhány sort feljegyezni. (...) Hír szerint ifjúságában Mednyánszky László talált rá, hogy ennek az ócska háznak a tetején van egy felső és oldalvilágítós terem. Valaha valami fotográfusé volt és éppen üresen állt. Egy embernek sok is, drága is. De ha négyen-ötven összeszövetkeznének, kitűnő megoldás lenne. Így kerültek ide elsőnek Csók István, Zombory, Olgyay és mások. Mikor aztán ők – mint a beavottak mondták – megtollasodtak, helyüket újabb fiatalok foglalták el. Akkoriban, amikor én gyakrabban látogattam, Czigány Dezső, Gulácsy, Márffy, Csáktornyai, Gara Arnold és változón még egy két festő birtokolták ezt az alkalmas munkahelyet. Kitűnő műhely volt. Azok számára pedig, akik valamely okon, rendszerint valami bértartozás miatt kikerültek hónapos albérleti szobájukból, szükség szerint átmeneti lakás is. (...) Ezenkívül ott volt a modell kérdése. Mert közös modellel dolgoztak. Mégiscsak könnyebb volt a nyolcvan filléres vagy egykoronás óradíjat öt-hat embernek elosztva kifizetni. (...) Érdekes, hogy az 1906–1907-es évre a Szűz utcai műterem kiürült. Úgy látszik, akinek az utolsó tanyájaként szolgált – Czigány, Márffy és a többiek – saját műteremhez jutottak.*”

A megürült padlásteret – derül ki az emlékezésből – a színjátszás modern útjait kereső, 1904 és 1908 között működő Thália Társaság használta ezután másfél esztendőig próbateremnek. És aztán mintha vége is szakadna a nagy történetnek. Talán nem laktak itt művészek többé?

De igen. Mielőtt viszont ezzel folytatnánk, Bálint Lajos emlékezését egészítsük ki néhány adalékkal. Azt írja, „*valami fotográfusé volt*” a hely a festőművészek ideköltözése előtt. A valóság sokkal érdekesebb:

Thék Endre, a híres asztalos, bútorgyáros első műhelye működött a Szűz utca 3-ban. A hátsó épületszárnyat ő építtette a házhoz 1885-ben, s itt a felső szinten a bemutatóterme lehetett. Ez a magyarázata a ma is látható díszítőfaragványoknak. Thék aztán az 1880-as évek legvégén meggazdagodva, arisztokrata megrendelők által támogatva hagyta el a Szűz utcát, és épített házat, gyárat az Üllői úton. Régi műhelye pedig itt maradhatott üresen, míg Mednyánszky meg nem találta. Vagy talán előbb tényleg működött benne néhány esztendeig egy fotográfus?

Festmény 1913-ból

Az 1890-es és az 1900-as években itt alkotók névsorát Szabadi Judit további nevekkal egészíti ki Gulácsyról szóló könyvében. „*A híressé vált helyiség Mednyánszky László, Csók István, Zombory Lajos, Olgyay Ferenc »örökségeként« később Czigány Dezsőre, Márffy Ödönre, Csáktornyai Zoltánra, Erdei Viktorra, Gara Arnoldra szállt, de írók is látogatták: Lehel Ferenc, Kiss József, Karinthy Frigyes, Balla Ignác, Somlyó Zoltán és mások. Mint mecénás, gróf Andrássy Gyula is megfordult ebben a társaságban.*”

Gara Arnold híres karikaturista, festő és emellett keramikusművész is volt a múlt század elején. Amikor 1929-ben gázzal megölte magát, Móríc Zsigmond írt róla baráti nekrológot. Az egykori lakók közül egyébként többeknek tragikus sors jutott: Czigány öngyilkos lett, Gulácsy elméje elborult, az itt föl nem sorolt, de szintén a Szűz utcai társasághoz tartozó kispesti származású munkásfestő, Nagy Balogh János 1919-

ben belehalt háborús sérülésébe. A Szűz utcaiak közé tartozott továbbá a nagy tudású művészettörténész és író *Fülep Lajos*. Itt próbálgatta az ecsetet ifjú korában, 1905 és 1909 között a későbbi gödöllői művésztelep-alapító *Remsey Jenő*, akit nővére, a színésznő *S. Remsey Giza* vezetett be a társaságba. Karinthy nyilvánvalóan a sógora, Erdei Viktor festőművész révén került a körbe. Bérlőként egyébként 1898-tól éveken át az eddig nem említett *Mihalik Dániel* és *Szlányi Lajos* volt ide bejegyezve. Mindketten a szolnoki művésztelep alapítói lettek, s Olgyay Ferencel hármasban ők alkották a szolnoki tájképfestő triádst.

Bálint azt írja, az 1906–1907-es évre a műterem kiürült, majd következett a Thália Társaság másfél éve. Ami utána történt, szinte föltárhatatlan. Az elődök által itt hagyott holmik között azonban ma is megvan egy régi festmény, melynek révén talán mégis továbbléphetünk. Szigeti András lekasztja a falról a falemezre festett kis képet. Egy szobasarkot ábrázol kanapéval, kerek asztallal. Fölismerhető rajta az oldalról bevilágító manzárdablak és a ferde dőlésű tetőtartó borda is. A képen szignó: *Seregnyé 1913*. Művészlexikonokban hiába keressük a nevet, csak a jó öreg lakcímgjegyzékben találjuk meg *Sereg Jakab* festőművész, Szűz utca 3. Róla és feleségéről e kis adaton és a képen kívül semmi nyilvános információ nem maradt, hacsak annyi nem, hogy még 1928-ban is ide voltak bejegyezve. Itt éltek hát legalább tizenöt évet, talán többet is.

Apollinaire a Szűz utcában

A harmincas, negyvenes, ötvenes évek története fehér folt a műterem történetében. Nem ismerjük bérlőit, csak azt tudjuk, hogy a háború után államosították, felosztották a hajdani nagy méretű atelier-t. Lett belőle két kisebb lakás, továbbá egy közös előszoba. És hogy a művészetnek is maradjon valami: megtartottak egy kicsi, egyszobányi műteremrész is. Itt járunk éppen. Ennek bérlője a hatvanas évektől *Bod László* festőművész volt, még az után is, hogy Velencén megvásárolt egy középkori kápolnaromot és azt műteremmé, magángalériává alakította. Festészetének ekkortól központi témájává vált a Velencei-tó. Bod egyébként a háború után, 1949-től 1954-ig volt az Állami Bábszínház igazgatója is. *Kemény Henriket* állítólag ő integrálta az általa megszervezett bábszínházba.

Szűz utcai munkálkodásának kezdetét nem ismerjük pontosan. Az viszont bizonyos, hogy 1993-ig ő volt a szobányira zsurgódott műterem bérlője, majd 1999-től *Gajzágó Sándor* festő következett. Vele és biblikus témájú képeivel sorozatunk előző részében már találkozhattunk a Práter utcai volt Mednyánszky-műteremben, ahol napjainkban dolgozik. Jelenleg pedig Szigeti András grafikus képviseli az immár százhusz éves művészi kontinuitást a Szűz utcai padlásszobában. Mostanában könyvillusztrációkon dolgozik, főként gyerekkönyvek számára, számítógéppel. De ő készítette a műlegyes horgászok bibliájának mondott *Isaak Walton*-könyv, *A tökéletes horgász* magyar kiadásának illusztrációit is, kézzel. Progresszív grafikusnak tartja magát, aki keresi a technikában rejlő új kifejezőmódokat.

Szeret itt dolgozni, s maga is őríz néhány érdekességet a képes ház múltjáról. Arról a kávéházi hangulatú falburkolatról például, amely a sarkokat díszíti, elárulja, hogy nemcsak itt látható, hanem a háború után leválasztott hajdani műteremrészekben is. A szomszéd lakásban néhány éve megbontották, s a hátulján feliratot találtak, úgy emlékszik, az 1840-es évekből. A papíron az állt: *Duna-parti pavilon*. Eszerint valami régi kioskból való lehet.

Mint mondja, még *Picassónak* is köze volt ehhez a műteremhez. Néhány éve ugyanis, amikor Budapesten forgatták a *Picasso* bandája című spanyol filmet, ez a szoba is szerepelt a helyszínek között. Nem sokat kellett igazítani rajta, hogy tökéletesen megfeleljen a festő barátja, *Apollinaire* lakásának.

RECENZIO

444 jó hely Budapesten

Török András

Magyar Jeti Zrt., 2018. Grafikai tervezés: VAN. Illusztráció: Moroncsik Ádám, Hujber Áron. Tördelés, nyomdai előkészítés: Kiss Gábor. 253 o., ára 4390 Ft

Ennek a különleges módszerrel megírt könyvnek sikerült értelmes és élvezetes pillanatképet alkotnia egy napról napra változó, élő organizmusról, amit úgy hívunk: Budapest. Köztudomású, hogy a pénzben és munkatársakban nem bővelkedő hírportál előfinanszírozta a kiadványt olvasóival. (Ma már könyvesboltban is kapható.)

Ennek a kollektív alkotásnak nincs szerzője, szerkesztője. Úgy hírlík, a 444.hu csaknem mindegyik munkatársa írta.

A hátoldalon összefoglalták, milyen útikönyvet szerettek volna összeállítani. Kis túzással kijelentik, hogy „Ennek a gyorsan változó Budapestnek eddig nem volt olyan útikönyve, amely független, megbízható és szórakoztató”. Maradjunk annyiban, hogy nem volt

olyan, ami ennyire független és ennyire szórakoztató. Sikeréhez nagyban hozzájárul, hogy ebben a könyvben nincsenek fényképek (a használhatóságot viszont nagyon megkönnyítik a térképek). Azaz mindent a szavakra kell bízni, az információt, a helyszíni élmények továbbadását, a külsőségeket, a beválogatás érveit.

Egy tucat, többnyire kézenfekvő fejezetre osztották, talán csak az Élmények és a Kutyával című meglepő. Van, amelyik 60, de olyan is, amelyik 16 tételből áll. A szerkesztőket nem bénította a számmisztika, pedig a 444 éppen osztható 12-vel, de könnyen belátható, hogy Budapest nem New York, 37 jó kutyás helyet nem találni itt, míg étterem, vagy kávéház sokkal több is van.

Egyik élvezeti értékét az adja, hogy a méregdrága helyek (amelyekre nekünk sajnos nem telik) az abcérend kénye-kedve szerint váltakoznak az annyira igénytelen műintézményekkel, ahová a külsőségek alapján derogál betérnünk. Közte ott vannak azok a létesítmények, ahol jártunk már ugyan, de nem ismertük fel kitűnőségét.

Vegyük például a legelső, éttermi fejezetet, ott a Duna parti Babel után a

Dob utcai Bangla Büfé jön, aztán a Royal szállóban működő Bock Bisztró következik. A számla két személyre, átlagos italfogyasztással hozzávetőlegesen 110 ezer, 4 ezer és 35 ezer forint körül járhat. Mégis, teljes joggal, ezek az éttermek az eredetiség, a kitűzött célok konzekvens megvalósítása tekintetében egyetlen listába tartoznak. A jó ár/érték arány egy másik történet. (Van egyébként, ahol éppen ezt emelik ki.)

Az egész fejezetet újraolvastam, próbáltam hibát vagy legalább valami hozzátenni valót találni. Hibára nem leltem. Hozzátenni is csak egyetlen apróságot tudok: a Terzo Cerchio

étterem neve Dantétól ered. Azt jelenti, „harmadik kör”. Oda kerülnek a falánkok...

Sok fejezetet lehetne méltatni, de inkább gyorsan rátérek legnagyobb kedvencemre, az *Élmények* című, 23 tételt felsoroló részre. Az egész könyv közvetlen hangnemére példaként hadd idézzük a bevezetést teljes egészében: „Igen, lehetett volna ennek a fejezetnek az is a címe, hogy »Egyéb«, de az snaszszul hangzik, és még azt a látszatot keltené, hogy ide a nem is olyan érdekes részti került, csak hogy elérjük a bűvös 444-e számot. Pedig erről annyira nincs szó, hogy a kalauz szívünkhöz legközelebb álló helyei közül több is éppen itt kapott helyet.

Ugyanakkor kétségtelen, hogy ebbe a fejezetbe az került, ami sehogy sem lehetett a másik 11-be besorolni. Így kerültek ide a fürdők, a workshopok, a valamilyen különleges élményt nyújtó épületek és városrészek, és még a flippermúzeumok és elektromosgokart-pályák is. Szóval Budapest legszórakoztatóbb, legbizarrabb, legegységibb helyei.”

A könyv kincs, biblia. Így, kis betűvel, mert nem kell minden szavát tisztelni és feltétlenül betartani. Bárcsak megmaradna, ilyen frissnek, megbízhatónak. Ehhez az kellene, legyen belőle évkönyv. Minden egyes karácsonyra jelenjen mega jövő évi kiadás. De vajon megvenné-e annyi ember minden esztendőben, hogy ez kifizetődjön? A válasz sajnos egyértelműen: nem.

A legjobban passzoló médiaformátum természetesen a mobiltelefonos alkalmazás lenne. Akkor máris ki lehetne húzni a Cica nevű hölgy és férje által vezetett Róma Ételbárt a Csalogány utcában, és a helyére a zárás napját követően az új tétel kerülne. Esetleg havi előfizetéses formában? Én szívesen lennék az 1-es számú előfizető.

A Prokopp

című kötet – előző számunkban olvashattak róla – a BEAC Webshopjában (www.beac.hu/webshop), illetve a BEAC Irodában (1117 Budapest, Bogdánfy Ödön u. 10/B., H–P: 8:30–16:30) kapható 4 990 Ft-ért (BEAC-tagoknak 2 500 Ft).

KULTAJÁNLO

A handlétól a grand caféig

Zsidók az 1867 és 1918 közötti magyar kereskedelemben és vendéglátásban

Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum • 2019. február 3-ig

□ A magyarországi zsidóságot polgári jogaiban egyenjogúsító 1867. évi törvény után hazánk zsidósága a gyorsan fejlődő országgal együtt gyarapodott. Számuk ugrásszerűen megnőtt a kisebb-nagyobb kereskedők és vendéglátósok körében is. Kiállításunk a dualizmus boldog békeévtizedeinek világába repít, és esettanulmány jelleggel mutatja be többek között *Mauthner Ödön* történetét, aki a századforduló talán legjelentősebb vetőmag-nemesítője és kereskedője volt, de ismertetjük a Budapest első modern áruházát megvalósító *Goldberger* család történetét is, ahogy a közelmúltban a múzeumba került, nagykorúsi *Kőrösi F. Péter* vaskereskedő élete is megelevenedik a tárlaton. A látogatók ezen kívül láthatnak, és olvashatnak érdekes dolgokat az 1890-es évek legnagyobb mulattatójáról, *Somossy Károly*ról, és megidézzük az olyan híres kávésokat is, mint a New Yorkot üzemeltető *Harsányiék* vagy a *Steuer* család. A felsoroltakon kívül több bemutatott egyedi példa alapján a kiállítás rendezői azt szeretnék érzékelteni, hogy az 1867. utáni magyar zsidóság hogyan vált a magyar ipar- és vendéglátás történetének legjelentősebb rétegévé.

KULTAJÁNLO

ÁCIÓ-RÁCIÓ-REKREÁCIÓ!!!!

Simulj velünk! – Családi fittnap a Természettudományi Múzeumban

Magyar Természettudományi Múzeum • 2018. október 27. 10.00-tól 17.00 óráig

□ Még csak most indult a sulis, de te már belefáradtál? Pihennél, vagy csak egyszerűen szeretnél egy klassz napot eltölteni a családdal, és megtudni, hogyan lehetnek egészségesebbek és kiegyensúlyozottabbak? Tölts el egy mesés napot a Magyar Természettudományi Múzeumban és egyszerűen csak... SIMULJ VELÜNK!
Várunk téged is október 27-én!

KULTAJÁNLO

A MI tájaink

A 100 éve született Mándy Ivánra emlékezik a PIM új kiállítása

Petőfi Irodalmi Múzeum • 2019. január 31.

□ Szokatlan és látványos kiállítással állít emléket az idén száz éve született *Mándy Iván*nak a Petőfi Irodalmi Múzeumban. Az író szövegei mellett *Mácsai István* festményei idézik meg a Mándy írásból jól ismert világot, amelyben a lírai látomás keveredik a pontosan megfigyelt valóság apró részleteivel.

A táj, amelyre a tárlat címe is utal: Budapest. A városi alakok, udvarok és ecetfák, erkélyek és gangok, lámpák és kerítések, a nagyvárosi lét nyers valósága, a minden romantikát nélkülöző szegénység. Mándy Iván írásaiban azonban a költészet átszínezi a kopott utcákat, tereket és a bérházak folyosóit, egy város külső és belső tereit.

Mácsai István, a huszadik század jelentős festőművésze olyan látszat mögötti lényegre mutat be művein, melynek irodalmi párja Mándy szövegeiben olvasható – a sokszor rideg valóság mögötti személyes szürrealizmust. Mácsai István festményein természetesen jelenik meg akár egy infánsnő vagy éppen egy orosz lány a lépcsőházban, s ez oly magától értetődő, mint az, ha Kossuth Lajos száll fel a villamosra a Terézvárosban.

A két művész sok időt töltött együtt, így a kiállítás emléket állít ennek a barátságának is: Mándy Iván és Mácsai István, két nagy művész egymásra találásának.

Müller Péter Sziámi

Bétaville

Azt mondták, van itt egy város
Azt mondták, a neve Bétaville
Azt mondták, ünnep van benne
Örökké jubilál a drill

Rám adtak valami ruhát
Azt mondták, dobjam el a régit
Ez a város prostituált
Gyűlölöm, mikor kielégít

Rémes hely,
Bérelj fel!
Munka nélkül vagyok,
M megbízhatok bármivel.

Bevallom, hazudtam neked
Nem vagyok az, akinek hiszel
Értsd meg, és próbáld ki végre
Ingyen is végzek bárkivel

Azt mondd, ez itt nem műfaj
Azt mondd, kis ország, jól van
Tanultam én is, hogy kicsi
De mindig élen járt a sportban

Rémes hely,
Bérelj fel!
Munka nélkül vagyok,
M megbízhatok bármivel.

Ez az utolsó ország
Ahol semmit nem követtem még el
Ez a város szétrohaszt
Küzdök a végelgyengüléssel

Mi ez a lötyty, amit iszunk?
Emlékeztet valamire
Igen, itt valahogy minden
Valami másnak a helye

Rémes hely,
Bérelj fel!
Munka nélkül vagyok,
M megbízhatok bármivel.

Igen, le vagyok törve
Ne mondd, hogy túl sötéten festem
Ez tényleg százalmas státusz:
Egy vaktöltényes szupergyilkos
Pesten!

Rémes hely,
Bérelj fel!
Munka nélkül vagyok,
M megbízhatok bármivel.

KÖNYVJELZŐ

Dámosy Géza: Budapest az én szemszögemből

A szerző saját kiadásában megjelent munka • megrendelhető a Summa Artium – kiadónk – titkárságán. Ára: 3000 Ft

□ Így volt ez akkortájt, 56 novemberének végén, a Keletibe indultam, hogy Nyugatra mehessenek. Az én egyetlen szerelmem, Budapest, romokban hevert, ez megkönnyítette elhatározásomat, utunkat a pályaudvarig persze nem. Menetünk utolsó szakasza végig a Rákóczi-úton a hatalmas romokkal egy apokaliptikus opera fináléjával búcsúztatott engem. Semmi sem működött még akkor, egyedül a vonatok indultak pontosan Nyugat felé. Ott, és akkor senki sem beszélgetett, egy árva szó sincs, kifelé görcsösen mosolygunk, nincsenek bölcs tanácsok, csak várunk. Füttyszó nélkül indul a szerelvény, szégyenkezve, ezer láthatatlan köteléket elszakítva megindul. Elkezdődött életem leghosszabb utazása. A mai napig is tart.

KULTAJÁNLO

Iisztambul 100

Kós Károly építész munkássága és a Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet

Budapest Főváros Levéltára • 2018. október 25-től

□ A kiállítás tisztelni kíván a magyar építészet és az erdélyi magyarság kiemelkedő személyisége, Kós Károly, illetve a rövid életű, mégis úttörő jelentőségű Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet megalapítói és ösztöndíjasai előtt. Mindezt három témakör segítségével teszi: az első rész, „Az építés” Kós Károly életútját és munkásságát mutatja be, a második rész – „Iisztambul” – korabeli fényképeken keresztül kívánja felvillantani Konstantinápolyt, ahogy azt Kós Károly láthatta. A Konstantinápolyban töltött majdnem másfél év fontos tapasztalatszerzés volt az építész számára. A harmadik rész, az „Intézet”, a Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet másfél éves történetét hivatott bemutatni.

A rendezők célja volt, hogy a látogatók interaktív módon a kiállítás tevékeny közreműködőjévé váljanak. Az installáció tervezői ennek szellemében alkották meg a három szekrényt, amelyekhez 14 kétoldalas, a szekrényekből kihúzható tábla tartozik. Ezek egyenként kézben tartva olvashatók.

A kiállítás megnyitója 2018. október 25-én, 16.00 órakor lesz a levéltár épületében (1139 Budapest, Teve utca 3–5.).

KULTAJÁNLO

Bacon, Freud és a Londoni Iskola festészete

Válogatás a modern brit festészet egyik legjellegzetesebb korszakából

Magyar Nemzeti Galéria • 2019. január 13-ig

Lucian Freud: Lány kismacskaival, 1947. ©Tate, London

□ A kiállítás a Londoni Iskola művészetének első hazai bemutatója. A közel 90 képet sorakoztató tárlat a 20. századi brit festészet egyik meghatározó vonulatát, a figurális festészet történetét mutatja be, különösen azon művészeket, akiket gyakran nevezünk összefoglalóan a Londoni Iskolának.

A tárlat a Tate Britainnel együttműködve valósul meg, akárcsak a Szépművészeti Múzeumban 2010-ben bemutatott Turner és Itália című nagysikerű kiállítás. Ezúttal az elmúlt évszázad brit festészetéből, elsősorban Francis Bacon, Lucian Freud és mások napjainkig nagyhatású alkotásaiból láthat a budapesti közönség egy rendkívül gazdag válogatást. A Szépművészeti Múzeum – MNG Baráti Körének tagjaként számos exkluzív programban is részt vehetnek az érdeklődők.

További információk:

www.szepmuveszeti.hu/baratikor

KÖNYVJELZŐ

Olivia Laing: A magányos város

Corvina Kiadó • 3 990 Ft

■ Míves könyv: riport, memoár és életrajz. A brit író, kritikus a nagyvárosi magány témáját dolgozza fel olyan neves művészek életének bemutatásán át, mint *Edward Hopper*, *Andy Warhol*, *David Wojnarowicz* és *Henry Darger*. Mit jelent a magány? Hogyan éljük meg, ha nem kötődünk szorosan egy másik emberi lényhez? Hogyan lépünk kapcsolatba másokkal? A technika közelebb hoz minket egymáshoz, vagy végképp a képernyő csapdájába esünk?

SZÍNKRITIKA

A zsarnokság zsarnokká tesz – A Caligula helytartója a Nemzetiben

Zappe László

■ Székely János 1972-ben írta a Caligula helytartóját. Magyar íróként Romániában, ahol *Ceaușescu* a szokványos kommunista diktatúrának nemcsak a keményebb válfaját gyakorolta, de azt még erős nacionalista éllel is megtöltötte. A költő, drámaíró tehát nyilván a bemutatás reménye nélkül, és a színyszerűség vélt vagy valós követelményeire amúgy sem sokat adva alkotta meg szövegét, amely tulajdonképpen nem is egyéb, mint egy hatalmas, filozófiai dialógus a hatalom természetéről.

A pábeszéd résztvevői: egyik részről a római hadvezér, *Petronius*, aki parancsba kapta, hogy a római császár, *Caligula* szobrát helyezze el a zsidók jeruzsálemi templomában. E szimbolikus gesztus jelentését, jelentőségét nyilván ma sem kell magyarázni. És bizonyára azt sem, hogy a humanista gondolkodású római katona és az éles elméjű zsidó főpap között e tárgyban kialakult diskurzusnak megírása idején minden szava a kor politikai viszonyiról szólt. Társadalmi diktatúráról és nemzetiségi elnyomásról.

Székely János filozófusként és nem drámaírói szemlélettel gondolta végig a problémát. Talán éppen ettől lett műve végül is az egyik legerősebb magyar dráma. Nem megformálásában, hanem gondolati, szellemi lényegében hordozza a feloldhatatlan konfliktust. Amit egyébként szinte a darab elején meg is fogalmaz a zsidók szószólója, mondván, hogy a feladat végrehajtása lényege szerint lehetetlen, mert ha

a templomba beviszik a szobrot, akkor onnan az isten kiköltözik, tehát az többé már nem templom.

Ám a vita mégis folytatódik, mert ez a gesztus egyúttal egy nép lelkének a megsemmisítését is jelentené, azaz mindenképpen egyenlő lenne a népiirtással. Márpedig a felvilágosult római ezt semmiképpen sem venné a lelkére. Így apránként a birodalmi eszme letéteményeséből, a hatalmas impérium öntudatos harcosából a szabadságjogok védelmezőjévé lesz. Természetesen nem a lélektani realizmus természete szerint, hanem az elvont gondolkodás logikája mentén. Új meggyőződéséért már a mártírhalált is vállalná, amikor érkezik a hír, hogy a zsarnok császár halott, saját testőrei meggyilkolták.

Ám a boldog végnek még mindig van egy apró akadály. A szobor bevitele körüli huzavona közben *Petronius* arról értesül, hogy habozásáról feljelentés érkezett a császárhoz, de nem tudni kitől. Úgy látszik, hogy valamelyik segédtsíztjétől. Barátja tanácsára a helytartó mindkettőt kivégezteti. Csakhogy amikor már minden elsimulna, kiderül, egyikük sem volt áruló, barátja valamelyik segédtsíztje volt a besúgó. Így *Petronius* kénytelen levonni a konzekvenciát: miközben *Caligula* parancsát igyekezett kivédeni, maga is *Caligulává* lett. A zsarnokság végül is mindenkit maga alá gyűr.

A Nemzeti Színház stúdiótermében mindenképp a beviendő szobor szúr szemet. Megdöntve függ a hatalmas,

nejlonfóliába bugyolált monstnum, amely leginkább a Városliget sarkában egykor kiállított óriásbálnát juttatja eszembe. Lelőgó végét a játék kezdetkor csörlővel fölemelik, hogy közlekedni lehessen alatta. A szentélyt, ahová be kellene vinni, vele szemben egy szűkös rés jelzi, amelyen nyilvánvalóan a negyede sem férne át. Szóval azt az elvi, szellemi lehetetlenséget, amit a főpap később bizonyít, a rendező pusztán fizikai képtelenségként előre jelzi. Legalábbis nemigen tudom elképzelni *Vereckei Rita* díszletének másféle értelmezését. Jelmezei ugyancsak könnyen értelmezhetők. A római katonák sötét bőrnadrágokat, vaskos csizmákat viselnek, szóval rettentően katonásak, a zsidók ártatlan áldozatokhoz illő fehérben vannak, kivéve természetesen a királyt. *Trill Zsolt* a helytartót jól ismert modorosságainak célszerű használatával adja, keményen férfias, átszellemülten lelkiismeretes, inkább lélekből, mintsem értelemről érvel. *Horváth Lajos Ottó* mérsékelt, kordában tartott pátozzal jeleníti meg a zsidó főpap méltóságjelzős öntudatát.

Szász János rendezése mindenképp a játékot próbálja izgalmassá tenni sok szaladgálással, nagy ricsajokkal és egyén hanghatásokkal, ahelyett, hogy a szöveg mélyének gondolati izgalmasságát próbálná felszínre hozni. A játék azt inkább elfedi, semmint kibontaná. Így az sem derülhet ki, mit látott ma is fontosnak a rendező Székely János művében. Pedig bizonyára találhatott volna olyat is.

Középpontban a KÖZÉPKOR

MAINLY MEDIEVAL

A MÚLT ÉVI KÖZÉPKORI
RÉGÉSZETI ÁSATÁSOK
ÚJDONSÁGAI

FINDINGS FROM LAST YEAR'S
MEDIEVAL ARCHAEOLOGICAL
EXCAVATIONS

BUDAPESTI TÖRTÉNETI MÚZEUM VÁRMÚZEUM

2018. OKTÓBER 18. - 2019. JANUÁR 25.

EXHIBITION IN THE
CASTLE MUSEUM
OF THE BUDAPEST
HISTORY MUSEUM

1014 Budapest,
Szent György tér 2.
Budavári Palota E épület

www.btm.hu

Haudarati nappaim emätki.
 Kyyren. hönapi front rogalat adatai
 Orai montossaij utan majoliva

Marjai Lajis

1914-1918

